

Ruimte voor jeugdhulp in gezinsvormen

Handreiking en denkkader voor gemeenten

Inhoud

1

Inleiding: elk kind heeft recht om in een gezin te wonen

p.3

2

Handreiking jeugdhulp in gezinsvormen: vijf ontwikkelpunten

p.5

2.1

Ontwikkelpunt 1: Verantwoordelijkheid nemen en parcours bepalen

p.5

2.2

Ontwikkelpunt 2: Innoveren en ontwikkelruimte creëren

p.6

2.3

Ontwikkelpunt 3: De verbinding met informele sociale steun

p.8

2.4

Ontwikkelpunt 4: Ondersteunen en doen wat werkt

p.9

2.5

Ontwikkelpunt 5: Regels en financiën

p.10

3

Denkkader jeugdhulp in gezinsvormen

p.11

Bijlage: Aanvullende praktijkvoorbeelden

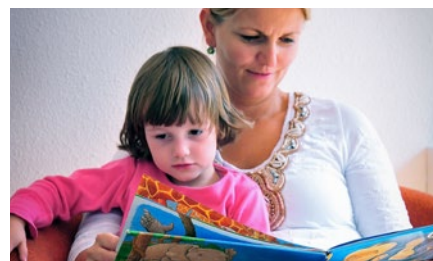
p.21

Bijlage: Deelnemerslijsten

p.27

Literatuur en websites

p.28

1. Inleiding: elk kind heeft recht om in een gezin te wonen

Het grootbrengen van kinderen is buitengewoon waardevol, vormend en uitdagend. Mooie en minder mooie momenten wisselen elkaar af. Iedere ouder krijgt daarbij met moeilijke situaties te maken. Dat hoort bij het ‘normale leven’. Soms raken de draagkracht en de draaglast van ouders echter uit balans. Ouders hebben dan extra ondersteuning nodig. Vaak vinden zij hulp en steun bij familie, vrienden of andere mensen in hun directe omgeving. Als het nodig is kunnen zij ook een beroep doen op hun gemeente. Het sociale wijkteam van de gemeente verzorgt lichte zorg of verwijst naar passende vormen van jeugdhulp (licht waar het kan en zwaar als dat nodig is), zodat het gewone leven zich zo snel mogelijk herstelt.

Veelkleurig palet

In sommige situaties is hulp en steun onvoldoende en wordt, al dan niet met instemming van de ouder(s), besloten dat het kind voor korte of langere tijd elders zal verblijven. Voor een dagdeel in de week, een weekend in de maand of misschien wel permanent. In dit soort gevallen wordt bij voorkeur een beroep gedaan op andere *gezinnen*, al dan niet uit het eigen netwerk. Deze *gezinnen* bieden een plek aan het kind en een professionele organisatie ondersteunt hen daarbij. Er zijn verschillende soorten *gezinnen* binnen jeugdhulp, van lichte en kortdurende ondersteuning naar intensieve en langdurige opvang. Steungezinnen zijn vrijwilligers en bieden ouders steun bij de opvoeding. Pleeggezinnen zijn vrijwilligers die de opvoeding van ouders (gedeeltelijk) kunnen overnemen. Pleeggezinnen kunnen ook familieleden of bekenden zijn, dit wordt netwerkpleegzorg genoemd. Gezinshuisouders zijn professionals met een pedagogische achtergrond. Gezinshuisouders bieden een specifieke opvoeding binnen een sterk pedagogisch gezinsklimaat. Dit veelkleurige palet aan opvang- en opgroevormen noemen we *jeugdhulp in gezinsvormen*.

> Het college draagt er zorg voor dat de jeugdige in het geval van een uithuisplaatsing, indien redelijkerwijs mogelijk, bij een pleegouder of in een gezinshuis wordt geplaatst, tenzij dit aantoonbaar niet in het belang is van de jeugdige. (*Jeugdwet, artikel 2.3, zesde lid*)

Elk kind heeft het recht op een gezin

Het recht van een kind om bij de eigen ouders of verzorgers op te groeien, wordt beschreven in het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind.¹ Als een kind toch uit huis moet worden geplaatst, heeft hij of zij recht op plaatsing in een gezinsomgeving, waarbij de opvang en het opgroeien binnen de bredere familie – in de voor het kind en ouders vertrouwde cultuur – op de eerste plaats is aangewezen. Een plaatsing in een residentiële instelling (leefgroep) is slechts geoorloofd als ‘dat noodzakelijk is in het belang van het kind’. Al voor de invoering van de Jeugdwet in 2015 had opgroeien in gezinsverband de voorkeur boven plaatsing in een leefgroep. Nieuw is dat de Jeugdwet u als gemeente expliciet de opdracht geeft om gezinsvormen breed in te zetten. Samen met transformatiethema’s als preventie, eigen kracht en normaliseren, geeft dit het denken over *jeugdhulp in gezinsvormen* een nieuwe impuls. Dat kan gaan van het preventief inzetten van vormen van sociale steun, tot het organiseren van opvang en opgroeien in gezinsvormen voor kinderen met complexe problematiek die niet meer thuis kunnen wonen.

¹ Verenigde Naties, 1989; Verenigde Naties 2010.

Jeugdhulp in gezinsvormen biedt kansen

Veel opvoed- en opgroeioproblemen zijn goed op te lossen met de eigen kracht van ouders, kinderen en hun sociale netwerk. Kinderen die niet thuis kunnen opgroeien, hebben echter vaak traumatische gebeurtenissen meegemaakt, waardoor ze zich niet hebben kunnen hechten aan een veilige, voorspelbare opvoeder. De kracht van *jeugdhulp in gezinsvormen* kan ook voor deze kinderen benut worden. Daarbij is er wel aandacht nodig voor de complexiteit van de problematiek en de hanteerbaarheid in een gezinssituatie. Een intensieve samenwerking tussen gewone *gezinnen* en specialistische hulp is noodzakelijk om een kind een veilige en stabiele plek te kunnen geven. Daarbij staat het gewone, normale leven voorop. De specialistische zorg wordt erbij gehaald om het zo veel mogelijk thuis opgroeien een echte kans te geven. Deze samenwerking is passend binnen het ‘zorglandschap jeugdhulp’, waarbij de lokale gemeenschap en sociale wijkteams een nauwe samenwerking aangaan met (boven)regionale specialistische hulp.²

De gemeente en de Jeugdwet

De wetgever heeft gemeenten de opdracht gegeven om ervoor zorg te dragen dat kinderen zo thuis mogelijk kunnen opgroeien. Door te werken aan een sterke sociale infrastructuur kan er met informeel en formeel georganiseerde sociale steun voor gezorgd worden dat het potentieel van de lokale en regionale gemeenschap ontsloten wordt en *gezinnen* elkaars hulpbron zijn. We leven in een geïndividualiseerde samenleving, maar bij het opvoeden van kinderen draait het nog steeds om een gevoel van betrokkenheid om voor elkaar te zorgen: *It takes a village to raise a child*.

Meer dan ooit zijn gemeenten de spil om dit gevoel van betrokkenheid bij kinderen binnen de lokale gemeenschap te stimuleren. In Nederland wonen nog steeds veel kinderen in leefgroepen. Er is een tekort aan geschikte pleeggezinnen en gezinshuizen om deze kinderen een ‘thuis’ te bieden. De maatschappelijke kosten van dit tekort zijn hoog. Wanneer je kinderen hier zelf over spreekt, geven zij aan dat ze het liefst zo normaal mogelijk willen opgroeien, met een vaste opvoeder, die om hen geeft. *Gezinnen* bieden een voedingsbodem, zodat kinderen kunnen uitgroeien tot gezonde, evenwichtige volwassenen. Nu u als gemeentelijk beleidsmedewerker verantwoordelijk bent voor goede zorg voor kinderen, bent u aan zet. Werkelijke transformatie van de jeugdhulp – in het belang van deze kinderen – betekent meer gebruikmaken van het potentieel van de lokale gemeenschap en de daarin aanwezige sociale steun. Dat is de kracht van *jeugdhulp in gezinsvormen*. Want elk kind verdient een zorgzaam gezin, elk gezin verdient een betrokken dorp, en elk dorp verdient een verantwoordelijke gemeente.

Leeswijzer

Dit document is bedoeld voor beleidsmakers, en biedt een handreiking en denkkader voor het vormgeven van *jeugdhulp in gezinsvormen* in uw gemeente of regio. Met de term ‘gemeente’ bedoelen we kortweg de door de gemeente aangewezen voorziening die de taak heeft om namens de gemeente te beoordelen of en zo ja welke *jeugdhulp in gezinsvormen* noodzakelijk is. We starten met een handreiking waarin vijf ontwikkelpunten beschreven worden die essentieel zijn om *jeugdhulp in gezinsvormen* te realiseren (hoofdstuk 2). Vervolgens biedt het denkkader (hoofdstuk 3) een inhoudelijk verdieping op het thema. Ter inspiratie hebben we bij de ontwikkelpunten in de handreiking en als bijlage praktijkvoorbeelden opgenomen. Met dit document beogen we u inzicht te geven in, en richting te geven aan de manier waarop u als beleidsmaker vorm kunt geven aan *jeugdhulp in gezinsvormen*, door het potentieel van de gemeenschap te benutten. Zodat kinderen zo thuis mogelijk opgroeien of in een situatie die daar zo veel mogelijk op lijkt.

In dit document spreken we over ouders en over *gezinnen*. Met het begrip ‘ouders’ bedoelen we de ouders van de kinderen die gebruikmaken van *jeugdhulp in gezinsvormen*. Met ‘*gezinnen*’ bedoelen we de verschillende vormen van *jeugdhulp in gezinsvormen*. Om het onderscheid tussen het oorspronkelijke gezin en het toegevoegde gezin duidelijk te maken voor de lezer, staan zowel *jeugdhulp in gezinsvormen* als de daarmee bedoelde *gezinnen* schuingedrukt.

2 Werkgroep zorglandschap (2015).

2. Handreiking jeugdhulp in gezinsvormen: vijf ontwikkelpunten

Met deze handreiking reiken we vijf ontwikkelpunten aan die voor gemeenten van belang zijn bij beleid rondom jeugdhulp in gezinsvormen. Deze vijf ontwikkelpunten zijn tot stand gekomen in samenspraak met gemeenten. Begin 2017 vond er een aantal regiobijeenkomsten met gemeenten plaats, waarbij deze ontwikkelpunten als essentieel naar voren zijn gekomen. De ontwikkelpunten kunt u stapsgewijs doorneemen, maar u kunt er ook voor kiezen om per ontwikkelpunt te bekijken wat er in uw gemeente nodig is om verder te komen met *jeugdhulp in gezinsvormen*.

2.1 Ontwikkelpunt 1: Neem met elkaar verantwoordelijkheid en bepaal het parcours

In dialoog over jeugdhulp in gezinsvormen

Zorgen voor kwetsbare kinderen is een maatschappelijke verantwoordelijkheid. Verschillende spelers vervullen daarbinnen een eigen, unieke rol. Wanneer u wilt dat kinderen zo thuis mogelijk opgroeien, is een actieve en constructieve samenwerking tussen alle spelers een voorwaarde. Want om daadwerkelijk tot een breed aanbod van *jeugdhulp in gezinsvormen* te komen, is het nodig dat *gezinnen*, jeugdhulpaanbieders en u als gemeente de krachten bundelen om nieuwe wegen te vinden.

Proactief samenwerken

Voor gemeenten valt er iets te kiezen in de positie die zij willen innemen. Zij zijn financier en toezichthouder, maar voor echte ontwikkeling – ofwel *transformatie* – is een andere rol nodig. Als beleidsmaker kunt u partijen samenbrengen en doorbraken forceren. Dat kan door obstakels tot nieuwe initiatieven weg te nemen, of actief mee te denken over praktische problemen waar *gezinnen* of professionals tegenaan lopen. Een constructieve samenwerking ontstaat wanneer de ‘spelers’ een team vormen rond het gedeelde belang: kinderen zo thuis mogelijk laten opgroeien. Iedereen heeft daarbij uiteraard een eigen expertise en verantwoordelijkheid. Door dat te erkennen, ontstaat er letterlijk ruimte voor *jeugdhulp in gezinsvormen*. Aangezien het gaat om de meest kwetsbare kinderen en gezien de fase waarin *jeugdhulp in gezinsvormen* zich bevindt, is het zaak dat gemeenten een proactieve rol innemen. De praktijk leert dat er groei ontstaat wanneer alle betrokkenen hun kennis, maar ook hun dilemma’s delen. Daar waar gemeenten vooropgaan in dit proces, ontstaat er meer ruimte om kinderen zo thuis mogelijk te laten opgroeien.

> www.mijnanderethuis.nl is een interactieve online gids over pleegzorg en gezinshuizen, die voor gemeenten is ontwikkeld. Naast de website is er een film en een app gemaakt. De app geeft jongeren in pleeggezinnen en gezinshuizen de mogelijkheid zich uit te spreken over de zorg die ze ontvangen. Op deze manier krijgen jongeren een stem en hebben gemeenten een monitoringsinstrument waarmee ze hun beleid kunnen evalueren en aanpassen.

Uw gemeenschap kennen

Het voordeel van het werken vanuit lokaal beleid, is dat u de inwoners van uw gemeente goed kent. U weet wat er speelt. U weet waar de behoeften liggen. De cultuur binnen de ene gemeenschap kan sterk verschillen van de cultuur in een andere gemeenschap. Wanneer u in gesprek gaat over *jeugdhulp in gezinsvormen*, is het van belang om jongeren en opvoeders actief naar hun ervaringen en behoeften te vragen. U kunt hun ook een rol geven in het monitoren, evalueren en bijstellen van het beleid rondom *jeugdhulp in gezinsvormen*. Om *jeugdhulp in gezinsvormen* te laten slagen, is het van groot belang aan alle betrokkenen een stem te geven. Welke knelpunten zien de steungezinnen, de pleeggezinnen en de gezinshuisouders? Welke

behoefden hebben kinderen en jongeren? Welke wensen spelen er bij ouders? Wat hebben hulpverleners nodig om kinderen zo thuis mogelijk te laten opgroeien? Nog meer dan bij andere vormen van jeugdhulp is de verbinding met de eigen gemeenschap hier cruciaal. Daar ligt het potentieel, maar ook de kennis. Creëer daarom een platform waar betrokken *gezinnen*, professionals en beleidsmakers elkaar ontmoeten en samen werken aan kwaliteit. Vergeet daarbij ook de ouders van kinderen en de kinderen zelf niet.

- > 'Samen sterk voor jeugdigen in gezinnen' Haaglanden beschrijft in haar visiedocument dat jeugdhulp in gezinsvormen onderdeel is van een integrale aanpak. Samenwerking is cruciaal bij de inschatting welke gezinsvorm voor welke jeugdige het meest geschikt is. Op internet zijn twee documenten over dit initiatief uit Haaglanden te vinden via:
https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/4688392/1/RIS295675__bijlage_1_Samen_sterk_voor_jeugdigen_in_gezinnen
https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/4615849/1/RIS295675__bijlage_2_Achtergrondnotitie_bij_ontwikkelagenda_pleegzorg_haaglanden

Bepaal het parcours

De weg die u wilt afleggen heeft een begin- en een eindpunt. Bij het maken van beleid rondom *jeugdhulp in gezinsvormen* is het van belang de lokale situatie te analyseren. Het gaat hierbij om vraagverheldering, aanbodverheldering en de afstemming tussen vraag en aanbod. Het in kaart brengen van de uitgangssituatie is een goed begin. Maak een startfoto: Hoeveel pleeggezinnen zijn er in onze gemeenschap? Hoeveel gezinshuisouders? Om hoeveel kwetsbare kinderen gaat het? Hoeveel kinderen worden opgevangen in een residentiële voorziening, terwijl zij beter op hun plek zouden zijn in een gezin? Zijn er al steunstructuren rondom deze kinderen, waar we bij aan kunnen sluiten? Waar liggen sterke en zwakke punten als het gaat om het zo thuis mogelijk opvoeden?

Is de startsituatie duidelijk? Bepaal dan gezamenlijk het eindpunt. Welke ambities en doelen kunnen we opstellen in onze gemeenschap en op welke manier gaan we deze doelen verwezenlijken?

Naast de lokale situatie is het ook van belang om zicht te krijgen op de regionale samenwerking. Bovenlokale – inhoudelijke en financiële – solidariteit is nodig om *jeugdhulp in gezinsvormen* te laten slagen.

2.2 Ontwikkelpunt 2: Creëer ontwikkelruimte en werk samen aan innovatie

Ontwikkelruimte

Samenwerking tussen betrokken organisaties ontstaat niet vanzelf. Innovatieve projecten evenmin. De gemeente is nodig om inhoudelijke en financiële ontwikkelruimte te creëren om *jeugdhulp in gezinsvormen* een kans te geven. Door innovatieve projecten te stimuleren en te sturen op kwaliteit kan de gemeente samenwerking en innovatie faciliteren.

Samenwerking en innovatie binnen een gemeenschap

Een klimaat van onderlinge samenwerking tussen de verschillende betrokkenen is noodzakelijk voor *jeugdhulp in gezinsvormen*. Informele onderlinge persoonlijke zorg is een eerste uitgangspunt, maar de samenwerking zoeken met formele zorg binnen uw gemeenschap is ook van belang.

Binnen een lokale gemeenschap spelen verschillende partners een rol: de school, het sociale wijkteam, de *gezinnen*, de jeugdhulpaanbieders en de gecertificeerde instellingen voor jeugdhulp. Als beleidsmaker kunt u ervoor zorgen dat mensen elkaar kunnen vinden bij bepaalde ontwikkelopdrachten of praktische problemen. Het onderwijs in uw gemeente is bijvoorbeeld een ontmoetingsplaats en hiermee een onmisbare schakel. Via algemene wervingscampagnes kunt u gezamenlijk *gezinnen* werven, maar dat kan ook kindgericht gebeuren, bijvoorbeeld in samenwerking met schooldirecteuren.

- > Praktijkvoorbeeld Almere: wervingscampagne van gemeente en aanbieder, zie <http://www.communicatieonline.nl/sites/default/files/2016-92-nieuwsbrief-almere-zoekt-pleegouders.pdf>

Almere heeft een lokale wervingscampagne opgezet om kinderen binnen Almere zo veel mogelijk in pleeggezinnen in Almere op te vangen. De kinderen hoeven hierdoor niet hun school, sportclub, vriendjes kwijt te raken als zij in een ander deel van de provincie geplaatst worden. En de contacten met ouders zijn eenvoudiger te organiseren.

Op beleidsniveau is er ook meer samenwerking nodig om te innoveren binnen uw gemeenschap. *Jeugdhulp in gezinsvormen* gaat over grenzen en schotten heen. Er kan samenwerking nodig zijn met de afdeling *huisvesting*, of met de afdeling *sociaal domein*.

Samenwerking en innovatie tussen verschillende gezinsvormen

Het met elkaar verbinden van steungezinnen, pleeggezinnen en gezinshuisouders, zodat deze elkaar kunnen ondersteunen in hun taak, voegt veel waarde toe. Steungezinnen, pleegouders en gezinshuisouders hebben veel behoefte aan onderlinge uitwisseling. Gemeenten kunnen onderling contact en kennisdeling tussen *gezinnen* stimuleren, met of zonder de steun van de zorgaanbieders. In een aantal gemeenten ontstaan er nu zulke netwerken van *gezinnen*. Voor sommige specifieke groepen, zoals pleeg grootouders, christelijke *gezinnen* of islamitische *gezinnen*, is het ook waardevol om elkaar te ontmoeten en kennis en ervaring uit te wisselen over hun positie binnen *jeugdhulp in gezinsvormen*. Ook kunt u in overleg met zorgaanbieders in de regio bepalen hoe u vanuit de gemeente actief kunt bijdragen aan de werving van *gezinnen*. Er zijn bijvoorbeeld gemeenten die een pleegzorg-expositie inrichten in het stadhuis, om pleegzorg op een positieve manier onder de aandacht te brengen bij de lokale gemeenschap. Andere gemeenten gaan in de Week van de Pleegzorg op bezoek bij pleeggezinnen, met een bedankje als blijk van waardering voor hun inzet.

Samenwerking en innovatie van leefgroep naar gezinsvormen

Het opvoeden van kinderen met complexe problematiek vraagt specialistische kennis, een specifieke opvoeding en uithoudingsvermogen van *gezinnen*. Om kinderen met complexe problematiek op te vangen in gezinsvormen, moet er ten eerste geïnvesteerd worden in gespecialiseerde pleeggezinnen en gezinshuizen. Investering in evidence-based interventies en duurzame werkrelaties tussen professionals en *gezinnen* is nodig om de kundigheid van *gezinnen* te versterken. Ten tweede is het noodzakelijk om te investeren in het ontwikkelen van nieuwe gezinsvormen. Dit gebeurt nog onvoldoende in Nederland. Ten derde dient residentiële opvang kortdurend en therapeutisch van aard te zijn, en ondersteunend aan de doelstelling van *jeugdhulp in gezinsvormen*. Dit vraagt ook een investering in kwalitatief goede residentiële jeugdhulp. Er is ook nog veel winst te behalen wanneer professionals van leefgroepen intensiever samenwerken met *gezinnen*.

> Citaat van een beleidsambtenaar bij de gemeente Apeldoorn: In het kader van het project Inhuis Apeldoorn zijn we bezig met een doorlichting van alle dossiers van kinderen, die nu nog in een leefgroep wonen. We onderzoeken bij elk kind de zorgbehoefte en bekijken met elkaar wat er nodig zou zijn om dit kind in een gezinsvorm te laten opgroeien. Dit doen we gezamenlijk met alle betrokken organisaties van Inhuis. Zo krijgen we de vraag en de zorgbehoefte van deze kinderen goed in beeld.

Regionale samenwerking en innovatie

Gemeenten hebben de verantwoordelijkheid voor kinderen die opgegroeid zijn in uw gemeente, maar ook voor kinderen die daar zijn komen wonen. Voor *jeugdhulp in gezinsvormen* is lokaal beleid vaak onvoldoende, en is bovenlokale solidariteit en samenwerking noodzakelijk. Bijvoorbeeld bij plaatsing in familieverband in een andere regio. Wanneer gemeenten erin slagen om (boven)regionale afspraken te maken over *jeugdhulp in gezinsvormen*, leidt dit tot constructieve oplossingen.

2.3 Ontwikkelpunt 3: Verbind informele hulp met jeugdhulp in gezinsvormen

Versterken van het gewone leven

Bij *jeugdhulp in gezinsvormen* draait het om het versterken van het ‘gewone’, ‘normale’ leven. Onder het motto ‘*it takes a village to raise a child*’ kunnen zo veel mogelijk natuurlijke steunbronnen om een kwetsbaar gezin heen opgebouwd worden. Het stimuleren van een gezond netwerk bij de opvoeding van kinderen door middel van eigen kracht en empowerment is onderdeel van jeugdbeleid. Kinderen opvoeden doe je immers niet alleen. In de meeste opvoedsituaties spelen verschillende volwassenen een belangrijke rol: oma en opa om op te passen, oom en tante om weekendjes te logeren, een buurvrouw als oppas, vrijwilligers bij buitenschoolse activiteiten of een betrokken leerkracht. Als het natuurlijke netwerk van een gezin beperkt is, kunnen steungezinnen of deeltijdpleegouders een rol spelen.

> Als in het netwerk van het kind geen geschikt gezin te vinden is, gaan kindgerichte wervers, zoals Paul en Laura van Jeugdformaat, gericht op zoek naar een passend gezin voor het kind. Dat doen ze bijvoorbeeld via de scholen of sportclubs waar de kinderen op zitten, en natuurlijk via Facebook. Dit is hun Facebookpagina: [Facebook.com/paulenlaura](https://www.facebook.com/paulenlaura)

Opvang bij vertrouwde mensen

Als er een (tijdelijke) uithuisplaatsing nodig is, dan heeft opvang in het – voor het kind vertrouwde – netwerk de voorkeur. Opvang binnen het sociale netwerk, waar het kind vertrouwd is met de normen, waarden, cultuur en religie, is meestal minder ingrijpend voor het kind. Gemeenten kunnen bepalen hoe er met informele pleegzorg omgegaan kan worden. Veelal gaat het om goed functionerende netwerkoplossingen die niet geformaliseerd hoeven te worden. In andere situaties is formalisering gewenst om de passende hulp en steun te organiseren die de kans van slagen groter maakt. Gemeenten kunnen aan hun inwoners duidelijkheid verschaffen over de manier waarop met netwerkoplossingen wordt omgegaan en wat de procedure is om tot formalisering van deze situatie over te gaan. U kunt hierbij gebruikmaken van de Richtlijn netwerkpleegzorg gemeente-pleegzorgaanbieders³ (vrijwillig) en de Veldnorm netwerkpleegzorg Jeugdbescherming-Pleegzorgaanbieders netwerkpleegzorg⁴, die de VNG en Jeugdzorg Nederland hebben opgesteld.

Verbinding informele hulp en formele jeugdhulp in gezinsvormen

Een sterke structuur van formele en informele sociale steun vraagt om een nieuwe professionaliteit die meer faciliterend, ondersteunend en ‘dichtbij’ is. Dat geldt niet alleen voor de professional in het sociale wijkteam, maar ook voor de zorgaanbieders en de beleidsmakers. In de beweging van indirecte solidariteit (jeugdhulp via de professional) naar directe solidariteit (jeugdhulp vanuit de gemeenschap) ontwikkelt de taak en opdracht van de professional mee. Deels gaat dat vanzelf, maar voor een ander deel is het nodig te investeren in kennis. Kindgericht werven is een voorbeeld van deze combinatie van formele hulp (pleegzorg), waarbij het potentieel van de gemeenschap wordt ingezet. Bij kindgericht werven wordt er een gezin gezocht voor een specifiek kind. Hierbij gaat de jeugdhulpaanbieder op zoek naar een passend gezin via scholen, sportclubs, kerken en social media. Een ander voorbeeld om verbinding te realiseren is het uitnodigen van jeugdhulpaanbieders door ouders en/of sociale wijkteams bij het maken van familiegroepsplannen. Anderszins is de beweging van jeugdhulpaanbieders naar de wijkteams nodig om opgebouwde kennis over het begeleiden van pleegouders en/of gezinshuisouders te delen.

> Een wijkteam raakte in gesprek met een gezin met een geadopteerde zoon van 12. Het gezin maakte een zware periode met hem door en al snel werd duidelijk dat een korte time-out voor iedereen een goed idee zou zijn. De wijkregisseur kende een pleeggezin en dat gezin bleek bereid om de jongen voor drie weken te verwelkomen. Een mooie oplossing, want nu kon hij gewoon op zijn eigen school blijven en hoefde hij zelfs de voetbaltrainingen niet te missen. Wat echter ook al snel duidelijk werd, was dat het wijkteam vrijwel geen kennis had van pleegzorg. De pleegouders kregen weinig support en er werd besloten om toch de pleegzorgaanbieder erbij te betrekken.

³ Vereniging van Nederlandse Gemeenten (2016).

⁴ Jeugdzorg Nederland (2016).

2.4 Ontwikkelpunt 4: Zorg voor een sterke ondersteuningsstructuur en doe wat werkt

Steungezinnen, pleegouders en gezinshuisouders zijn het menselijk kapitaal van jeugdhulp in gezinsvormen

Zorgen voor een kind van een ander kent altijd elementen van bijzonder opvoeden. *Gezinnen* kunnen veel zelf, maar zij kunnen alleen opvoeden wanneer zij daarbij de juiste ondersteuning ontvangen. De juiste ondersteuning betekent in dit geval goede diagnostiek van kind en gezin om te bepalen wat de passende hulp is, zodat er geen tijd en geld verloren gaan aan te lichte of te zware hulp. Doen wat werkt is het uitgangspunt bij *jeugdhulp in gezinsvormen*. Er is namelijk al veel kennis opgebouwd over de werkzame factoren bij pleegzorg en gezinshuizen. Bij beleidsvorming betekent het toepassen en benutten van deze kennis een kostenbesparing op de lange termijn. Gezinsvormen zijn goedkoper dan andere vormen van verblijf binnen de jeugdhulp, maar om die besparing te realiseren is een investering in het versterken van *gezinnen* wel een voorwaarde. Helaas zien we nog in 20 tot 50 procent van de pleegzorgplaatsingen dat er een breakdown (ongewenste en voortijdige beëindiging) voorkomt. Dit heeft negatieve gevolgen voor alle betrokkenen. Met een extra investering in de kundigheid van *gezinnen* voorkomt u ongewenste uitval van *gezinnen*, onnodige verplaatsingen van kinderen, herhaalde teleurstelling en onmacht bij ouders, en verergering van de problematiek van het kind. De *gezinnen* zijn het *menselijk kapitaal* van *jeugdhulp in gezinsvormen*. Een duurzame investering in dit *menselijk kapitaal* is noodzakelijk om kinderen in uw gemeente zo thuis mogelijk te laten opgroeien.

- > Bij het ontwikkelen van beleid rondom ondersteuning en hulp aan gezinnen zijn richtlijnen een goed hulpmiddel. Kennis over wat werkt bij jeugdhulp in gezinsvormen is voornamelijk te vinden in de richtlijn pleegzorg en de richtlijn uithuisplaatsing. Wilt u meer weten over de richtlijnen? Kijk dan op richtlijnenjeugdhulp.nl

Veiligheid

Ook vanuit het perspectief van veiligheid is een duidelijke ondersteuningsstructuur rond *jeugdhulp in gezinsvormen* een voorwaarde. De verschillende organisaties die hierin een rol vervullen, kunnen aan veiligheid werken door samen op te trekken en kennis te delen. Voor de sociale wijkteams is het belangrijk om op het netvlies te hebben dat ook binnen de informele sociale steun de veiligheid van kinderen vooropstaat. Voor de zorgaanbieders is het van belang om bij de screening en selectie van *gezinnen* en tijdens plaatsingen het onderwerp veiligheid regelmatig bespreekbaar te maken.

- > Een gezinshuisouder over jeugdhulp in gezinsvormen: Bijna elk kind dat niet thuis kan wonen, kan wel in een ander gezin wonen, als er maar voldoende ondersteuning en faciliteiten zijn. Het is belangrijk om heel goed aan te sluiten bij de behoeften van kind, ouders en opvoeders, en maatwerk te bieden in de ondersteuning en financiering. Een kind van een ander opvoeden vraagt veel van een gezin. Gemeenten en instellingen kunnen dit faciliteren door heel sensitief en responsief te zijn en ruimte te creëren voor goede begeleiding. Investeren in goede begeleiding van gezinnen loont. Als het met het kind niet goed gaat in het gezin en het in de residentiële opvang belandt, is een gemeente uiteindelijk veel duurder uit.

Van leefgroep naar gezinsvormen

Bij het opvoeden van kinderen met complexe problematiek in een gezin, is gespecialiseerde ondersteuning noodzaak. Met te laat ingezette of onjuiste begeleidingsmethoden pleegt u roofofbouw op uw potentieel van *gezinnen*. Secundaire traumatisering en burn-outklachten van pleegouders en gezinshuisouders zijn bekende fenomenen. Gemeenten spelen een cruciale rol in het faciliteren van de juiste ondersteuning voor *gezinnen*. Voor pleegzorg en gezinshuizen is er al veel bekend over de begeleiding die er nodig is om plaatsingen te laten slagen. Desondanks is er nog steeds een hoog risico op breakdown (20-50 procent) van een pleegzorg- en/of gezinshuisplaatsing. Kinderen binnen pleegzorg en gezinshuizen hebben vaak een stapeling van problemen: hechtingsproblemen, gedragsproblemen, complex trauma, loyaliteitsproblemen, problemen in de samenwerking met ouders. Om een plaatsing in een leefgroep te voorkomen of te verkorten, is specialistische hulp voor kind en pleegouders vaak nodig. U kunt dit faciliteren door middel van de inkoop van aanvullende, specialistische hulp bij verblijf in een gezinsvorm. Zo ontvangt een kind in een gezinsvorm de noodzakelijke specialistische behandeling, terwijl

er continuïteit en stabiliteit geboden wordt in een gezin. Ook de ouders van de kinderen verdienen een vorm van begeleiding voorafgaand, tijdens en na een plaatsing in een alternatief gezin. Zij hebben vaak psychische problematiek en daarbovenop komen zij in een rouwproces door het verlies van hun opvoederschap. Kinderen kampen vaak met loyaliteitsgevoelens richting hun ouders en kunnen zich onvoldoende hechten in een nieuw gezin. Het komt regelmatig voor dat kinderen om deze reden in een leefgroep terecht komen. Met extra inzet van specialistische behandeling en begeleiding van het gehele systeem, is de kans groter dat kinderen met complexe problematiek zo gewoon mogelijk kunnen opgroeien in een gezin.

2.5 Ontwikkelpunt 5: Zorg voor eenvoud en duidelijkheid in regels en financiën

Bureaucratie verminderen

Steungezinnen, pleeggezinnen en gezinshuisouders verliezen veel energie aan praktische obstakels in regels en financiën. Zo zijn de 'bijzondere kosten' binnen de pleegzorg vaak een heikel punt en is er veel verschil tussen verschillende aanbieders in verschillende regio's. Ontzorgen en versimpelen is van groot belang voor gezinnen.

Spelregels

De organisatie die deze praktische en financiële ondersteuning biedt, moet de lokale context goed kennen en tegelijkertijd op de hoogte zijn van regionale en landelijke regelingen en wetgeving. Een actueel overzicht van verschillende financiële en fiscale regelingen en voorzieningen voor *gezinnen* is noodzakelijk bij de ondersteuning van *jeugdhulp in gezinsvormen*. Gemeenten kunnen hier een belangrijke rol in spelen door *gezinnen* goed te informeren over bijvoorbeeld de pleegzorgvergoeding, de kinderbijslag, het kindgebonden budget, eigen bijdrage, alleenstaande ouderkorting en/of gemeentelijke tegemoetkomingsregelingen.

Ook potentieel geïnteresseerde *gezinnen* of *gezinnen* die plotseling geconfronteerd worden met de opvang van een kind uit hun sociale netwerk, moeten meer bekend worden gemaakt met financiële en praktische ondersteuningsmogelijkheden.

> Citaat van beleidsambtenaar gemeente Groningen: In Groningen hebben we een mijlpaal bereikt als het gaat om het creëren van duidelijkheid rondom regelgeving en wetgeving. Groningen heeft één loket. Dit loket biedt mensen ondersteuning bij alle praktische en financiële vragen rondom jeugdhulp in gezinsvormen.

Vrije ruimte

De praktijk leert dat *jeugdhulp in gezinsvormen* vraagt om de nodige vrije ruimte voor de bekostiging. Steeds weer worden *gezinnen* geconfronteerd met bijzondere situaties die zich van tevoren niet in beleid laten vastleggen. Kunt u zich bijvoorbeeld voorstellen dat kinderen onvoldoende verzekerd zijn voor de tandarts, maar wel een zeer onverzorgd gebit hebben? Of dat een kind per ongeluk voor duizenden euro's schade aanbrengt en dat het dan lange tijd onduidelijk is wie hiervoor financieel verantwoordelijk is? Of dat twee pleegkinderen van 8 en 10 jaar nog geen zwemdiploma hebben, en allebei een fiets nodig hebben om naar school te kunnen gaan? *Gezinnen* lossen deze situaties vaak wel op, maar het geeft meestal onnodig veel stress. Vrije ruimte voor extra financiële steun vanuit de gemeente is in dit soort situaties zeker helpend.

> De gemeente Zaanstad organiseerde twee bijeenkomsten voor pleegouders. Het doel was om het voor pleegouders mogelijk te maken elkaar te leren kennen en een netwerk te gaan vormen. Daarnaast was er ook veel ruimte om praktische knelpunten te delen en kennis en ervaringen uit te wisselen. Pleegzorgaanbieder Spirit en wethouder Jeroen Olthof luisterden, inventariseerden verbeterpunten, en spraken concrete acties af. Zo wordt er nu gewerkt aan het vereenvoudigen van het aanvragen van een ID-kaart of paspoort en wordt ruimte gezocht voor de bekostiging van zwemlessen. Op het oog kleine thema's, maar voor pleegouders bijzonder helpend.

3. Denkkader jeugdhulp in gezinsvormen

Dit denkkader biedt inhoudelijke (achtergrond)informatie die u als beleidsbepaler nodig hebt bij beleidsvorming rondom *jeugdhulp in gezinsvormen*. In paragraaf 3.1 beschrijven we het belang van opgroeien binnen een betrokken gemeenschap en in een gezinssituatie vanuit het perspectief van gehechtheidsontwikkeling. Daarnaast komen de reeds bestaande gezinsvormen binnen het brede palet van *jeugdhulp in gezinsvormen* kort aan de orde. Paragraaf 3.2 geeft een beeld van de verschillende rollen en posities die gemeenten kunnen innemen binnen het speelveld van *jeugdhulp in gezinsvormen*. In paragraaf 3.3 geven we een beknopt overzicht van de inhoudelijke kennis en de werkzame factoren bij *jeugdhulp in gezinsvormen*.

3.1 Het brede palet van jeugdhulp in gezinsvormen

Betrokkenheid en normaliseren als basis

De basis voor *jeugdhulp in gezinsvormen* bestaat uit betrokkenheid en normaliseren. Kinderen kunnen zich optimaal ontwikkelen als zij zo normaal mogelijk en zo thuis mogelijk opgroeien. Natuurlijk zijn er in gemeenten naast *jeugdhulp in gezinsvormen* ook tal van andere hulpbronnen voor kinderen en ouders. Van de trainer op de sportvereniging tot de leerkracht op school. Alle vormen van steun door en voor *gezinnen* vormen een belangrijk deel van deze pedagogische civil society. De verschillende gezinsvormen samen kunnen worden gezien als het sociale vangnet voor kwetsbare kinderen en ouders in uw gemeente. Een opvoednetwerk waar de kracht van het gewone leven en zo gewoon mogelijk opgroeien centraal staat. Dit netwerk van *gezinnen* is voor het jeugd beleid in uw gemeente goud waard. De *gezinnen* zijn het menselijk kapitaal van *jeugdhulp in gezinsvormen*. Dit menselijk kapitaal kunt u groter en sterker maken door aan deze *gezinnen* de juiste ondersteuning te bieden en ervoor te zorgen dat zij met elkaar en met de beleidsmakers van uw gemeente in verbinding staan. Want dat biedt de mogelijkheid tot uitwisseling van kennis, ervaring, tijd en energie.

Een veilige plek om op te groeien

Soms is het voor de veiligheid of ontwikkeling van een kind nodig dat het (tijdelijk) ergens anders gaat wonen. Ouders kunnen overbelast raken, waardoor ze de opvoeding niet meer aankunnen. Gezien de impact van een uithuisplaatsing op het kind, ouders en andere gezinsleden is dit nooit een eerste keus en moet bij voorkeur altijd eerst hulp in de thuissituatie geboden worden om uithuisplaatsing te voorkomen (tenzij er acute zorgen zijn over de veiligheid van het kind). Als het kind toch (tijdelijk) uit huis gaat, dan is het de bedoeling van de Jeugdwet dat de gemeente altijd zoekt naar *jeugdhulp in gezinsvormen*.

> Artikel 20 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind:

1. Een kind dat tijdelijk of blijvend het verblijf in het gezin waartoe het behoort, moet missen, of dat men in zijn of haar eigen belang niet kan toestaan in het gezin te blijven, heeft recht op bijzondere bescherming en bijstand van staatswege.
2. De Staten die partij zijn, waarborgen, in overeenstemming met hun nationale recht, een andere vorm van zorg voor dat kind.
3. Deze zorg kan, onder andere, plaatsing in een pleeggezin omvatten, kafalah volgens het Islamitische recht, adoptie, of, indien noodzakelijk, plaatsing in geschikte instellingen voor kinderzorg. Bij het overwegen van oplossingen wordt op passende wijze rekening gehouden met de wenselijkheid van continuïteit in de opvoeding van het kind en met de etnische, godsdienstige en culturele achtergrond van het kind en met zijn of haar achtergrond wat betreft de taal.

5 Verenigde Naties (1989).

6 Verenigde Naties (2010).

Het recht van een kind om bij de eigen ouders of verzorgers op te groeien, staat beschreven in artikel 20 van het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind⁵ en is uitgewerkt in de VN Richtlijnen voor alternatieve zorg voor kinderen⁶.

Voordat kinderen uit huis worden geplaatst, is er vaak al langer sprake van gezins- en/of opvoedproblemen. Uithuisgeplaatste kinderen hebben meestal niet de kans gehad om zich veilig te hechten aan een stabiele opvoeder die zorg en bescherming biedt. Dat bedreigt hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Het is voor een kind of jongere echter nooit te laat om alsnog een veilige hechtingsrelatie op te bouwen met opvoeders.⁷ Daarom wordt een kind bij voorkeur geplaatst in een gezin, waar een vaste opvoeder voor het kind zorgt. Een gezin biedt kinderen meer kans om stabiele, veilige relaties op te bouwen met vertrouwde mensen dan een leefgroep waar het kind altijd te maken heeft met wisselende groepsleiders.⁸ *Gezinnen* zijn gebaseerd op de kracht van 'het gewone leven'.

> Een pleegkind over het wonen in een pleeggezin: Ik woon in Zwolle. Met mijn twee pleegmoeders, pleegzusje en twee katten en een hond. Het gezin waar ik nu woon is het juiste gezin voor mij, omdat ze goed luisteren naar mij. Ze proberen zo min mogelijk nadruk te leggen op het feit dat we een pleeggezin zijn, waardoor het heel erg als een normaal gezin voelt. En ze nemen ons heel erg mee in de dingen die ze doen en dat geeft heel erg het gevoel dat je erbij hoort en dat je in de familie opgenomen wordt. Ook door de andere familieleden en dan voel je je niet echt als een pleegkind, maar als een gewoon kind.

Website: www.mijnanderethuis.nl

Breed palet maakt maatwerk mogelijk

Als er een breed palet van gezinsvormen binnen uw gemeente beschikbaar is, kunt u optimaal gebruikmaken van de mogelijkheden die *gezinnen* hebben om iets voor een ander gezin te betekenen (zowel bij lichte als bij zware opvoedproblematiek). De verschillende gezinsvormen kunnen naast elkaar ingezet worden en kunnen elkaar versterken. De wijze waarop een ander gezin wordt ingezet, is uiteraard afhankelijk van de vragen en behoeften van het kind en de ouders, in combinatie met de mogelijkheden van het gezin. Door het brede palet is er in gemeenten maatwerk mogelijk: jeugdhulp in een gezinsvorm, passend bij wat het kind en ouders nodig hebben.

Bestaande varianten van jeugdhulp in gezinsvormen

Informele zorg voor elkaar

Informele zorg is de ondersteuning die ouders en hun netwerk elkaar bieden. Dit kan gaan om het uitwisselen van ervaring en advies en het bieden van praktische ondersteuning, maar bijvoorbeeld ook om ontlasten door af en toe voor het kind van een ander te zorgen. Informele zorg is niet georganiseerd, maar gemeenten kunnen dit wel stimuleren door middel van beleid. Bijvoorbeeld door ontmoeting en openheid tussen ouders te faciliteren. En ook in de basiszorg, het onderwijs en de sociale wijkteams kan er zo veel mogelijk worden aangesloten bij de behoeften van het gezin en de mogelijkheden van hun netwerk daarin. Ook als kinderen (af en toe, een tijdje, of langdurig) niet thuis kunnen wonen, kunnen ouders gebruikmaken van informele zorg. Sociale wijkteams in uw gemeente kunnen samen met ouders op zoek gaan naar iemand uit het netwerk die (tijdelijk) voor het kind zorgt (zonder dat dit is geformaliseerd is door middel van een beschikking met vergoeding of begeleiding). Als een kind dan terecht komt in een gezin dat bekend is met de normen, waarden, cultuur en religie van het kind, is dat meestal minder ingrijpend.

Preventieve en lichte vormen van jeugdhulp in gezinsvormen

Er zijn allerlei preventieve en lichte vormen van *jeugdhulp in gezinsvormen* om een gezin ondersteuning te bieden (als het eigen netwerk van het gezin daar niet voldoende in voorziet). De draagkracht van *gezinnen* wordt hiermee versterkt. Bij *steungezinnen*, buurtgezinnen en meeleefgezinnen gaat een kind een aantal dag(del)en naar het andere gezin om ouders tijdelijk te ondersteunen. Meeleefgezinnen richten zich op ouders met psychiatrische problematiek, maar de ondersteuning is vergelijkbaar met andere varianten van steungezinnen. Meeleefgezinnen zijn bekend met psychiatrische problematiek en/of krijgen psycho-educatie om hiermee om te gaan.

⁷ Juffer (2010).

⁸ Christiansen, Havik & Anderssen (2010).

Pleegzorg

Pleegzorg is het (tijdelijk) opvoeden en verzorgen van een kind van iemand anders. Pleegouders zijn vrijwilligers die graag iets willen doen voor een kind. Deze vrijwilligers hebben geen pedagogische opleiding nodig om pleegouder te worden (in tegenstelling tot gezinshuisouders). Pleegouders bieden kinderen een thuis, waar ze kunnen rekenen op aandacht en een eigen plek. Bij de pleegzorg gaat het om kinderen die meestal veel hebben meegemaakt en daardoor zorg en aandacht te kort zijn gekomen. Wanneer het kind ouder is dan 10 jaar en meerdere verplaatsingen heeft meegemaakt, adviseert de richtlijn pleegzorg⁹ om bewust af te wegen of pleegzorg wel haalbaar is. Vanwege de problematiek van het kind is de kans op een breakdown hoog (50 procent) en om die reden is pleegzorg alleen mogelijk als er intensieve specialistische begeleiding wordt ingezet voor het kind en het pleeggezin. Pleegouders ontvangen ondersteuning vanuit de pleegzorgaanbieder. De pleegzorgaanbieder heeft pleegzorgbegeleiders, gedragswetenschappers en aanvullende evidence-based interventies (volgens de richtlijn pleegzorg) in huis om pleegouders te ondersteunen.

Pleegzorg kent – naast deeltijdpleegzorg – twee varianten: de hulpverleningsvariant en de opvoedingsvariant. Bij de hulpverleningsvariant groeit een kind tijdelijk op bij pleegouders. Ondertussen wordt onderzocht wie de dagelijkse opvoeding en verzorging van het kind in de toekomst gaat uitvoeren. Wat is de beste plek voor het kind? Is terugkeer naar huis mogelijk en/of wenselijk? Ouders werken actief mee aan deze vragen door gericht met doelen aan de slag te gaan. Zij krijgen intensieve begeleiding en onderhouden regelmatig contact met hun kind. De pleegouders hebben een verzorgende en opvoedkundige taak voor het kind en onderhouden contact met de ouders. De hulpverleningsvariant kan ook starten vanuit een crisis-situatie. Daarbij is er sprake van acute onveiligheid en/of ernstige verstoring van de gezinssituatie. Het belangrijkste doel van crisispleegzorg is het bieden van veiligheid en rust, en zorgen voor een veilige terugkeer naar het gezin, met behulp van intensieve ondersteuning.

Als blijkt dat ouders de opvoeding niet meer zelf op zich kunnen nemen, blijft een kind voor langere tijd bij pleegouders wonen. Dit is de zogeheten opvoedingsvariant. Er wordt dan in samenwerking met ouders of door de gecertificeerde instelling een opvoedingsbesluit genomen. Dit betekent dat het kind in principe bij pleegouders blijft opgroeien. Deze vorm van pleegzorg wordt ingezet als ouders onmachtig zijn gebleken in het opvoeden en verzorgen van het kind. De problemen die er in de thuissituatie spelen, zijn vaak ernstig: kindermishandeling, ernstige verwaarlozing, psychiatrische problemen en/of verslavingsproblemen van ouders, ziekte of overlijden van ouders. Soms is moeilijk gedrag van het kind in combinatie met overbelasting van ouders de oorzaak. Pleegouders dragen de verantwoordelijkheid voor de opvoeding. Zij zorgen ervoor dat het kind zich zo optimaal mogelijk kan ontwikkelen. Ouders blijven een belangrijke rol spelen. Zij zijn niet meer verantwoordelijk voor het opvoederschap, maar het is wel van belang dat zij hun ouderschap kunnen blijven vormgeven. Een goede, duurzame samenwerking tussen pleegouders en ouders is vanwege loyaliteitsgevoelens ook van grote meerwaarde voor de ontwikkeling van het kind.

Netwerkpleegzorg

Als een kind bij familie of bekenden kan wonen, heet dat netwerkpleegzorg. Mensen uit het sociale netwerk van het kind zijn dan formeel pleegouder geworden. Dit kunnen opa's, oma's, ooms en tantes, leerkrachten of andere mensen uit het sociale netwerk zijn. Het voordeel van netwerkpleegzorg is dat het kind opgevangen wordt in een vertrouwd gezin, en het kind vaak ook bekend is met rituelen en gebruiken uit de cultuur of religie van dat gezin. Netwerkpleegouders worden gescreend op een aantal landelijk vastgestelde criteria voor het pleegouderschap. Veiligheid is bijvoorbeeld een onderdeel van de screening. Pleegzorg wordt geformaliseerd als het desbetreffende gezin hulp nodig heeft om het kind op te vangen. Zo kan een gezin bijvoorbeeld vragen hebben over de ondersteuning bij de gedragsproblemen van het kind, maar ook over de samenwerking met de ouders. Formele netwerkpleegouders ontvangen vergoeding en begeleiding van een pleegzorgaanbieder. Netwerkpleegzorg heeft in principe de voorkeur boven de zogeheten bestandspleegzorg. Pas als netwerkpleegzorg niet mogelijk is, wordt er gezocht naar een pleeggezin uit het bestand van de pleegzorgaanbieder.

Deeltijdpleegzorg

Sommige kinderen zijn een aantal weekenden in de maand of in de vakanties in een pleeggezin (deeltijdpleegzorg). Ouders kunnen dan even bijkomen van hun soms zware opvoedtaak. Ook kinderen in pleeggezin, gezinshuis of leefgroep kunnen gebruikmaken van een deeltijdpleeggezin (in hun eigen netwerk of een bestandspleeggezin). Meestal gaat dit om één à twee weekenden per maand en/of een deel van de schoolvakantie. Het komt ook voor dat het kind een aantal dag(del)en van de week wordt opgevangen.

9 De Baat, Van den Bergh & De Lange (2015).

Gezinshuizen

Een gezinshuis is een gezinsvorm voor de (tijdelijke) opvoeding en verzorging van kinderen met complexe (gedrags) problematiek. Doorgaans zijn kinderen in een gezinshuis ouder dan pleegkinderen, en hebben ze verschillende plaatsingen achter de rug, waardoor zich een forse gehechtheidsproblematiek ontwikkeld heeft. In hun voorgeschiedenis is er veelal sprake van een opeenstapeling van traumatische gebeurtenissen. Om deze kinderen goed te kunnen begeleiden, heeft minimaal één gezinshuisouder een pedagogische opleiding. Gezinshuizen zijn duurder dan pleegzorg, maar vanwege de professionele opvoedrelatie die er geboden wordt, kan daar aan deze getraumatiseerde kinderen vaak beter een stabiele plaatsing in een gezin geboden worden. In een gezinshuis wonen kinderen samen met de gezinshuisouders en eventueel ook met de eigen kinderen van die ouders. Deze gezinshuisouders zijn de vaste opvoeders en vormen de vaste basis. Anders dan in bijvoorbeeld een leefgroep zijn deze vaste opvoeders 24 uur per dag en zeven dagen per week aanwezig in het gezin. Gezinshuisouders bieden naast veiligheid en rust ook specifieke opvoeding. Gezinshuisouders zijn professionals. Ze werken als zelfstandig ondernemer of zijn in dienst van een zorgaanbieder. Gezinshuisouders zijn vaak onderdeel van een team van professionals: een begeleider voor de gezinshuisouders, een gedragswetenschapper en soms een kinder- en jeugdpsychiater. De gezinshuisouders hebben meestal ook recht op een aantal vrije dagen in de maand, en in dat geval kan een deeltijdspleeggezin ondersteunend zijn aan het gezinshuis. Zo komen gezinshuisouders even op adem en wordt het sociale netwerk van het kind uitgebreid.

In de tabel op de volgende pagina staan de verschillende gezinsvormen opgenomen en worden ze kort toegelicht aan de hand van de volgende punten:

- soort gezinsvorm: sociaal netwerk en/of een steungezin, pleeggezin of gezinshuis?
- doelgroep: voor welke kinderen en ouders is de gezinsvorm passend?
- doel: wat is het belangrijkste doel van de gezinsvorm?
- organisatie: wie is er verantwoordelijk voor werving, selectie en ondersteuning?
- status: gaat het om informele of formele steun?

Tabel

Diverse varianten van jeugdhulp in gezinsvormen: voor wie, met welk(e) doel, ondersteuning en status

Gezinsvorm	Doelgroep	Doel	Organisatie	Status
Sociaal netwerk: familie, vrienden en kennissen	Voor kinderen die thuis wonen of voor kinderen, die niet thuis kunnen wonen.	Ondersteunen van ouders om draagkracht/draaglast in balans te houden. Indien nodig (tijdelijk) vervangende opvoedsituatie bieden aan het kind, waarbij het contact met ouders behouden blijft.	Sociaal netwerk kan informeel betrokken worden. De betrokkenheid van het sociale netwerk kan ook geformaliseerd worden. Dan wordt het gezin gescreend en begeleid door de jeugdhulpaanbieder.	Informeel: sociaal netwerk biedt informele steun. Formeel: netwerk kan geformaliseerde netwerkpleegzorg worden. Pleegouders worden gescreend door een pleegzorgaanbieder en ontvangen dan begeleiding en pleegzorgvergoeding.
Steungezin Buurtgezin Meeleefgezin	Voor kinderen die thuis wonen.	Ondersteunen van ouders om draagkracht/draaglast in balans te houden. Een meeleefgezin richt zich hierbij specifiek op de doelgroep ouders met psychiatrische klachten, terwijl andere varianten breder inzetbaar zijn.	Organisaties voor steungezinnen, buurtgezinnen, meeleefgezinnen en andere vormen van laagdrempelige ondersteuning door gezinnen. Landelijk of lokaal georganiseerd.	Formeel: steungezinnen, buurtgezinnen meeleefgezinnen zijn vrijwilligers die aangesloten zijn bij een organisatie.
Pleeggezin deeltijd	Voor kinderen die (een deel van de week) ergens anders verblijven.	(Tijdelijk) ontlasten van ouders en het uitbreiden van het sociale netwerk van ouders en/of kind.	Pleegzorgaanbieders. Er zijn 28 pleegzorgaanbieders in Nederland. De meeste zijn regionaal georganiseerd, enkele landelijk.	Formeel: pleegouders zijn vrijwilligers die aangesloten zijn bij een zorgaanbieder. Pleegouders ontvangen pleegzorgvergoeding voor het deel van de week dat zij opvang bieden.
Pleeggezin voltijd	Voor kinderen die niet thuis kunnen wonen. Bij kinderen ouder dan 10 jaar, meerdere verplaatsingen en gedragsproblematiek is pleegzorg alleen haalbaar met intensieve specialistische aanvullende hulp.	(Tijdelijk) vervangende opvoedsituatie bieden aan het kind, waarbij het contact met ouders behouden blijft.	Pleegzorgaanbieders. Er zijn 28 pleegzorgaanbieders in Nederland. De meeste zijn regionaal georganiseerd, enkele landelijk.	Formeel: pleegouders zijn vrijwilligers en ontvangen pleegzorgvergoeding.
Gezinshuis	Voor kinderen die niet thuis kunnen wonen. Kinderen in gezinshuizen hebben vaak complexere problematiek dan kinderen in pleeggezinnen, zijn doorgaans ouder en/of hebben een langdurige hulpverleningsgeschiedenis.	(Tijdelijk) vervangende opvoedsituatie bieden aan het kind, waarbij het contact met ouders behouden blijft.	Zorgaanbieders die gezinshuizen in hun aanbod hebben. Regionaal georganiseerd. Gezinshuisouders kunnen ook zelfstandig ondernemers zijn. Vaak aangesloten bij gezinshuis.com .	Minimaal één gezinshuisouder heeft een professionele achtergrond en ontvangt salaris voor het gezinshuisouderschap.

Gedeeld opvoederschap

Veel ouders staan alleen in de opvoeding en willen een deel van hun opvoederschap delen met een ander gezin. Deze ouders kunnen een beroep doen op *jeugdhulp in gezinsvormen*. De ouders houden de zeggenschap over het kind, maar besteden een deel van hun opvoederschap uit aan een ander *gezin*, vaak familie of vrienden. Formele pleegouders – die in het bestand van een jeugdhulpaanbieder zijn opgenomen – kunnen deze taak ook op zich nemen. Ouders en pleegouders kunnen zo een samenwerking aangaan om het kind gezamenlijk op te voeden. Vaak gebeurt dit in het kader van deeltijdpleegzorg. Bij voltijdpleegzorg hebben ouders vaak nog wel juridische zeggenschap, maar het grootste deel van de opvoeding wordt uitgevoerd door pleegouders. In feite is er dan ook sprake van gedelegeerd opvoederschap, maar dan verblijft het kind de meeste tijd bij pleegouders en zijn zij de hoofdopvoeders geworden. Er wordt in dit kader vaak gesproken over roldifferentiatie¹⁰: ouders blijven het ouderschap altijd behouden, het opvoederschap kunnen ze (gedeeltelijk) delegeren naar een ander gezin. Voor kinderen, ouders en pleegouders is het van belang om duidelijkheid te hebben over de hoofdverblijfplaats en de zeggenschap over de dagelijkse opvoeding en verzorging. Ondersteuning van pleegouders en ouders in de samenwerking is vaak nodig om dit gedeelde opvoederschap te laten slagen.

3.2 Samen werken aan jeugdhulp in gezinsvormen

In het rapport *Sturing op specialistische jeugdhulp. Exploratief onderzoek naar het zorglandschap specialistische jeugdhulp*¹¹ wordt genoemd dat het aantal trajecten pleegzorg en gezinsgerichte zorg licht afgenomen is, terwijl het aantal andere jeugdhulptrajecten met verblijf op de locatie van de zorgaanbieder toegenomen is. In het kader van de wettelijke opdracht en de wens om meer kinderen in *gezinnen* te plaatsen, is dit een zorgelijke ontwikkeling. Om het percentage *jeugdhulp in gezinsvormen* te doen toenemen ten opzichte van verblijf bij een zorgaanbieder, is een intensievere samenwerking tussen betrokkenen noodzakelijk. Omdat werkelijke *transformatie* ook een gezamenlijke verantwoordelijkheid betekent voor de kwetsbare kinderen in uw gemeente, hebt u hier als beleidsbepaler een belangrijke, sturende rol in. In deze paragraaf wordt beschreven hoe u de samenwerking binnen uw gemeente kunt stimuleren, zodat de kinderen van uw gemeente zo thuis mogelijk kunnen opgroeien, of in een situatie die daar zo veel mogelijk op lijkt.

De rol van gemeenten

Een stevige rolopvatting en positie van gemeenten binnen het krachtenveld van *jeugdhulp in gezinsvormen* is van cruciale betekenis om een stap voorwaarts te kunnen zetten. Zowel gemeenten als jeugdhulpaanbieders geven aan dat er meer uitwisseling nodig is om daadwerkelijk te transformeren op het gebied van *jeugdhulp in gezinsvormen*. Er is een constructieve samenwerking nodig, waarbij ieders expertise behouden blijft en ingezet wordt in het belang van de ontwikkeling van kinderen. De Jeugdwet schept voor gemeenten de mogelijkheid om een positie in te nemen ten aanzien van meer *jeugdhulp in gezinsvormen*. U bent als beleidsbepaler verantwoordelijk voor een sterk lokaal jeugdbeleid. Met de wetenschap dat kinderen ten eerste profiteren van het aangaan van relaties met gezonde volwassenen, ten tweede zich beter ontwikkelen als zij kunnen opgroeien in een gezinsvorm en ten derde hierdoor meer kans hebben om uit te groeien tot evenwichtige, gezonde volwassenen, is een investering in *jeugdhulp in gezinsvormen* niet meer dan logisch. Sinds de transitie is er in eerste instantie gestuurd op financiële prikkels, maar gaandeweg kiezen steeds meer gemeenten ervoor om een stimulerende en faciliterende rol in te nemen in de ontwikkeling van het jeugdbeleid. Innovatie en sturing op kwaliteit van het jeugdbeleid staat dan centraal. Bij het stimuleren van *jeugdhulp in gezinsvormen* is gebleken dat er enerzijds een sterk lokaal beleid nodig is, maar anderzijds ook een bovenlokale, regionale samenwerking. Bij het matchen van uit huis geplaatste kinderen met *gezinnen* is het van belang om zowel lokaal als regionaal te zoeken naar een geschikt *gezin*. Het opvangen van kinderen bij pleegouders of gezinshuisouders in de buurt biedt continuïteit in het leven van het kind: school, vriendjes, sportclubs kunnen hetzelfde blijven. Dit is echter niet altijd mogelijk en soms ook niet wenselijk. Wanneer een kind bij een vertrouwd familielid in een andere regio opgevangen kan worden, is dat vaak in het belang van het kind. Wanneer een kind om veiligheidsredenen in een andere omgeving geplaatst moet worden, is bovenlokale samenwerking ook noodzakelijk. In een aantal regio's zijn er regionale plannen van aanpak gemaakt voor *jeugdhulp in gezinsvormen*. De gemeenten uit deze regio's hebben gezamenlijk een sturende rol op de kwaliteit richting jeugdhulpaanbieders, maar hebben ook onderlinge afspraken gemaakt over de financiële verantwoordelijkheid. Vanwege het gemeente-overstijgende karakter van *jeugdhulp in gezinsvormen* is deze vorm van solidariteit en samenwerking noodzakelijk.

¹⁰ Haans (2010).

¹¹ Batterink, Hoven, Lapaijan & Tazelaar (2017).

De rol van steungezinnen, pleeggezinnen en gezinshuisouders

Jeugdhulp in gezinsvormen betekent dat kinderen tijdelijk opgevangen worden of kunnen opgroeien bij betrokken burgers. Deze burgers zijn goud waard voor uw gemeente. Zij vormen het menselijk kapitaal van *jeugdhulp in gezinsvormen*. Deze maatschappelijk betrokken mensen zijn vrijwilligers die zich willen inzetten voor de ontwikkeling van kinderen. Bij gezinshuisouders neemt een van beide gezinshuisouders een professionele positie in, maar de andere gezinshuisouder speelt als (vrijwillige) partner uiteraard ook een belangrijke rol in de opvoeding. Deze betrokken burgers zetten zich in met hun hart. Ze hebben het beste voor met kinderen en hun ouders. De kinderen hebben vaak traumatische gebeurtenissen meegemaakt, hebben ontwikkelingsachterstanden en/of complexe gedragsproblematiek. Het opvoeden van deze kinderen is voor *gezinnen* een pittige klus. Er wordt een professionele opvoedrelatie van hen gevraagd. Daarnaast moeten zij in staat zijn om intensief samen te werken met de ouders, familieleden en professionals. Dit betekent vaak dat het gezinsleven in grote mate wordt aangepast aan het kind. Daarbij mogen ook de eigen kinderen van deze *gezinnen* niet uit het oog verloren worden. Om ervoor te zorgen dat *gezinnen* niet overbelast raken, is het van belang om hen te koesteren en zorgvuldig met hen om te gaan. Vraag hun wat zij nodig hebben om de klus te klaren. Want zonder *gezinnen* bestaat er geen *jeugdhulp in gezinsvormen*.

De rol van het sociale wijkteam

Door de decentralisatie van de jeugdhulp naar gemeenten, is vrijtoegankelijke jeugdhulp voortaan lokaal georganiseerd. Uw lokale organisaties en sociale wijkteams kunnen allereerst een belangrijke rol spelen in het stimuleren van informele zorg voor elkaar door ouders uit te dagen om samen met hun netwerk aan de slag te gaan om hun draagkracht te vergroten. Voorbeelden hiervan zijn de Eigen Kracht-conferenties of de inzet van familiegroepsplannen. Ook kan er netwerk-ontwikkeling ingezet worden om ouders en kinderen te helpen bij het uitbreiden van hun sociale netwerk. Ten tweede kunnen sociale wijkteams van gemeenten een belangrijke rol spelen in de toegang tot de formele *jeugdhulp in gezinsvormen*. Het is daarbij van cruciaal belang dat professionals uit deze teams de verschillende vormen van *jeugdhulp in gezinsvormen* en de mogelijkheden en beperkingen daarvan goed kennen. In samenwerking met de jeugdhulpaanbieder kan een wijkteam dan een belangrijke rol spelen bij het vinden van een geschikt gezin. Vanaf de start van de verwijzing naar de jeugdhulpaanbieder is het van grote waarde om blijvend samen op te trekken. De sociale wijkteams kennen de buurt, de familie of andere mogelijk geschikte *gezinnen*. Ook in de samenwerking met ouders blijven sociale wijkteams een belangrijke functie vervullen. De jeugdhulpaanbieder komt erbij, maar net zo belangrijk is dat het wijkteam door blijft gaan met de geboden hulp. Samen met het sociale wijkteam kan er gezocht worden naar mogelijkheden voor terugkeer, en als dit niet meer mogelijk is dan kan een sociaal wijkteam ouders blijvend ondersteunen. Uitgangspunt bij de inzet van *jeugdhulp in gezinsvormen* is passende hulp: preventieve en lichte hulp waar het kan, en intensieve hulp waar het nodig is. Goede diagnostiek van de problematiek van het kind en de mogelijkheden van het gezin is van belang. Met het oog op de continuïteit in de relatie met het kind is het van belang om direct de meest passende gezinsvorm te kiezen, passend bij de problematiek van het kind en de ouders. Twee gezinsvormen naast elkaar inzetten is daarbij ook een optie. Door in een vroeg (preventief) stadium samenwerking te zoeken met de aanbieders van jeugdhulp, kan worden ingeschat welke gezinsvorm passend is en welke aanvullende specialistische ambulante hulp er nodig is om de kans van slagen te vergroten. Bij een constructieve samenwerking tussen het sociale wijkteam en de jeugdhulpaanbieder is het ook van belang om op de hoogte te zijn van bestaande richtlijnen, bijvoorbeeld de richtlijn pleegzorg.¹²

De rol van de gecertificeerde instellingen

Gecertificeerde instellingen hebben een belangrijke rol als verwijzer naar jeugdhulptrajecten met verblijf.¹³ Volgens het rapport *Sturing op specialistische jeugdhulp*¹⁴ wordt in 45 procent van de gevallen van jeugdhulptrajecten met verblijf verwezen door gecertificeerde instellingen, terwijl slecht 22 procent van de verwijzingen plaatsvindt via de gemeentelijke toegang. Gemeenten geven aan dat ze hiermee voor een belangrijk deel weinig zicht hebben op de toegang naar *jeugdhulp in gezinsvormen* met verblijf.

Gemeenten kunnen het gesprek over nut en noodzaak van *jeugdhulp in gezinsvormen* stimuleren door in dialoog te gaan met de sociale wijkteams, de gecertificeerde instellingen en de jeugdhulpaanbieders.

¹² Baat, Van den Bergh & De Lange (2015).

¹³ Batterink, Hoven, Lapaijan & Tazelaar (2017).

¹⁴ Idem.

De rol van de jeugdhulpaanbieders

De jeugdhulpaanbieders spelen een belangrijke rol bij de werving, selectie, screening en begeleiding van *gezinnen*. Jeugdhulpaanbieders weten uit jarenlange ervaring en vanuit wetenschappelijke kennis welke factoren belangrijk zijn bij de totstandkoming van een geschikte match tussen kind, ouders en *gezin* en wat maakt dat een plaatsing kan slagen. Jeugdhulpaanbieders kunnen gemeenten en sociale wijkteams helpen een helder afwegingskader te maken voor het kiezen van een gezinsvorm. Ook weten jeugdhulpaanbieders veel over wat werkt bij de begeleiding van *gezinnen*. Zo is het om de plaatsing te laten slagen vaak noodzakelijk om aanvullende specialistische ambulante hulp aan kind, ouders en het *gezin* in te zetten. Daarnaast is de alliantie (werkrelatie) tussen de begeleiders en de *gezinnen* een belangrijk onderdeel van het slagen van een plaatsing. Continuïteit in de begeleiding is een werkzame factor. Pleegouders en gezinshuisouders vinden het over het algemeen prettig om een band op te bouwen met de begeleider. Ook voor kind en ouders is van belang dat ze met één begeleider te maken krijgen. Als de begeleider erin slaagt een goede alliantie op te bouwen met alle partijen, het perspectief van de plaatsing tijdig te verhelderen (kortdurende opvang of opgroeien in het alternatieve gezin) en de juiste specialistische interventies en opvoedondersteuning in te zetten, dan vergroot dit de kans op een succesvolle stabiele plaatsing in een gezinsvorm.

Aanbieders van jeugdhulp dienen zich te houden aan professionele standaarden en hebben daarvoor voldoende middelen en gekwalificeerd personeel nodig. Professionals werken volgens landelijke richtlijnen, zoals de richtlijn pleegzorg. Wat betreft *jeugdhulp in gezinsvormen* is er ook een landelijke Richtlijn (vrijwillig) en Veldnorm (jeugdbescherming) voor netwerkpleegzorg en er wordt gewerkt aan een kwaliteitskader voor gezinshuizen. Verder zijn er op landelijk niveau wetenschappelijk onderbouwde methodieken ontwikkeld voor de verbetering van de kwaliteit van gezinsvormen, zoals de methodiek voor matching¹⁵, pleegzorgbegeleiding¹⁶, begeleiding van ouders bij perspectiefbepaling¹⁷ en ouderbegeleiding bij roldifferentiatie^{18,19}.

3.3 Succesvolle jeugdhulp in gezinsvormen vraagt om duurzame en specialistische investering op maat

Wat hebben kinderen nodig?

Kinderen hebben een stabiele en voorspelbare relatie met hun ouders nodig om zich te kunnen ontwikkelen. Om ouders te ondersteunen bij deze taak, is het voor kinderen van belang dat er een ondersteunend sociaal netwerk bij betrokken is. Kinderen kunnen hechtingsrelaties aangaan met andere voor hen relevante personen en verrijkende ervaringen opdoen. Wanneer kinderen bij hun ouders geen veilige gehechtheidsrelatie hebben kunnen opbouwen, betekent dit niet dat kinderen geen veilige hechtingsrelatie met anderen op kunnen bouwen, zoals met pleegouders of gezinshuisouders.²⁰ Een pleeggezin of gezinshuis biedt kinderen meer kans om stabiele, veilige relaties op te bouwen met vertrouwde mensen dan een leefgroep waar het kind altijd te maken heeft met wisselende groepsleiders.²¹

Kinderen hebben duidelijkheid nodig over hun perspectief, dus over de vraag waar zij gaan opgroeien. Wanneer dit vooruitzicht te lang onzeker blijft, stagneert de ontwikkeling van het kind.²² Het is dus van belang om zo snel als mogelijk een opvoedingsbesluit te nemen (half jaar tot een jaar na de uithuisplaatsing).²³ Vanaf de eerste dag van de plaatsing moet het werken aan een opvoedingsbesluit prioriteit zijn.

Kinderen hebben continuïteit en stabiliteit nodig voor een gezonde ontwikkeling. Voor het kind is het beter om binnen hetzelfde *gezin* te blijven. Ook wanneer het doel van een plaatsing steeds verandert (bijvoorbeeld van crisis naar hulpverleningsvariant naar opvoedingsvariant), is het wenselijk dat dit steeds een en hetzelfde *gezin* is. Breuken van hechtingsrelaties dienen zoveel mogelijk te worden voorkomen. Kinderen die veel overplaatsingen hebben meegemaakt, hebben meer gedragsproblemen en meer moeite om opnieuw een vertrouwensband aan te gaan met volwassenen. Het aantal malen dat een kind wisselt van pleeggezin is daarnaast een voorspeller van latere psychische en gedragsproblemen.²⁴ Oudere pleegkinderen met ernstige externaliserende gedragsproblemen en een langere hulpverleningsgeschiedenis hebben een hoger risico op mislukking van de plaatsing.²⁵ De voortijdige beëindiging kan bij het pleegkind leiden tot een verminderde agressiebeheersing, een negatief zelfbeeld en toenemend wantrouwen in opvoeders.

15 Spoelstra, De Baat, Ter Meulen & Vinke (2017).

16 Breg, De Baat, De Lange, Albrecht & Daamen (2017).

17 De Baat, Van den Bergh & De Lange (2015).

18 Haans (2010).

19 Albrecht, G. & Breg, A. C. (2013). Ouderbegeleiding na een opvoedingsbesluit.

20 Juffer (2010).

21 Christiansen, Havik & Anderssen (2010).

22 De Baat, Van den Bergh & De Lange (2015).

23 Idem.

24 Newton, Litrownik & Landsverk (2000).

25 Strijker & Knorth (2007).

Wat hebben ouders nodig?

Allereerst hebben ouders hulp en ondersteuning nodig bij de opvoeding van hun kind. Geen enkele ouder staat geheel alleen voor deze belangrijke taak. Wanneer de opvoedingstaak te zwaar is, is het van belang dat ouders gebruik kunnen maken van hun sociale netwerk. Een Eigen Kracht-conferentie of een familiegroepsplan kan ouders helpen om het netwerk te activeren als het nodig is. Voor ouders is het van belang dat zij samen met de hulpverlening een passende keuze²⁶ kunnen maken. Een helder afwegingskader voor de beste gezinsvorm voor het kind is hierbij een hulpmiddel. Wanneer ouders in een crisissituatie terecht komen, hebben zij het nodig dat er intensieve crisishulpverlening²⁷ geboden wordt. Ook hierbij is het van belang dat er – in samenspraak met ouders – eerst gekeken wordt naar de mogelijkheden van het sociale netwerk.

Wanneer het kind in een pleeggezin of gezinshuis geplaatst wordt, moeten ouders betrokken worden bij de keuze voor een gezin. Ouders zijn en blijven de ouders van hun kind, ook als het kind ergens anders woont. Zij houden contact met hun kind. Ze verdienen een goede werkalliantie met de begeleider van het pleeggezin of gezinshuis. Continuïteit van de begeleiding is hierbij ook voor de meeste ouders een belangrijk uitgangspunt. Als ouders het opvoederschap kunnen overdragen met behoud van hun ouderschap, is de kans groter dat zij de plaatsing kunnen verdragen. Dit is gunstig voor de stabiliteit van de plaatsing en de ontwikkeling van het kind. Respect, duidelijkheid en gedeelde besluitvorming kunnen hier vanuit de hulpverlening aan bijdragen. Daarnaast is het belangrijk dat er hulp is voor ouders; ofwel bij het versterken van hun ouderrol voor een (mogelijke) terugkeer van het kind naar huis, ofwel bij het verwerken van het verlies van het opvoederschap. Voor ouders is de samenwerking met een pleeggezin of gezinshuis niet altijd gemakkelijk. Ondersteuning van de samenwerking tussen ouders en pleegouders vanuit een meerzijdig partijdige betrokkenheid is van belang.

Wat hebben steungezinnen nodig?

Steungezinnen hebben organisaties nodig die hen kunnen voorbereiden, screenen en begeleiden in het bieden van steun aan kwetsbare ouders. Psycho-educatie over de problematiek van kwetsbare kinderen is hierbij van belang. Steungezinnen bieden steun aan ouders die te maken hebben met allerlei vormen van problematiek. Er kan bijvoorbeeld sprake zijn problemen bij de ouder zelf, zoals psychiatrische problematiek en/of verslavingsproblematiek, of gezinsproblemen, zoals armoede, pedagogische verwaarlozing, kindermishandeling en/of huiselijk geweld. Als steungezinnen geconfronteerd worden met problemen van ouders, is het niet wenselijk dat zij die problemen gaan overnemen. Zij ondersteunen door hun kinderen op te vangen. Daardoor kunnen ouders aan hun problemen werken en kinderen kunnen andere ervaringen opdoen. Het kan ook voorkomen dat steungezinnen geconfronteerd worden met onveilige situaties. Steungezinnen hebben organisaties nodig die hen kunnen helpen bij het bespreekbaar maken van zorgen over veiligheid of de ontwikkeling van het kind.

Wat hebben pleeggezinnen nodig?

Pleegouders hebben behoefte aan achtergrondinformatie over en psycho-educatie voor het kind, ondersteuning bij de specifieke opvoeding van een kind met trauma en/of (gedrags)problemen, en ondersteuning bij het opbouwen van een gehechtheidsrelatie. Als het kind ouder is dan 10 jaar, ernstige gedragsproblemen heeft en veel overplaatsingen heeft meegemaakt, is de kans op een breakdown in een pleeggezin erg groot. Plaatsing in een pleeggezin kan alleen met zeer intensieve specialistische begeleiding. Als dit niet mogelijk is, is een gezinshuis een betere optie.

Pleegouders geven aan dat zij de nodige deskundigheidsbevordering en scholing missen en dat deze scholing verschillend is van kwaliteit.²⁸ Ze profiteren van ondersteuning door middel van evidence-based interventies, zoals genoemd in de richtlijn pleegzorg.²⁹ Deze interventies werken bijvoorbeeld met videobeelden en bieden psycho-educatie over het versterken van de hechtingsrelatie tussen pleegouders en het kind. Het ontvangen van sociale steun is ook een beschermende factor voor pleegouders en gezinshuisouders. Deze sociale steun wordt in eerste instantie gezocht bij familie en vrienden, maar een lokaal netwerk van pleegouders en gezinshuisouders wordt als een meerwaarde ervaren. Onderlinge uitwisseling en leren van elkaars ervaringen geeft energie.

De ontwikkeling en opvoeding van een kind in een pleeggezin of gezinshuis verloopt vaak wisselend. Het gaat soms lange perioden goed, maar plotseling kunnen de gedragsproblemen weer opspelen. Vaak hangt dit samen met leeftijdsfasen, zoals de peuterpuberteit, de overgang naar school, de puberteit en de overgang naar jongvolwassenheid. Het is wenselijk dat de ontwikkeling van het kind minimaal eens per jaar (tot en met drie jaar eens per halfjaar) in kaart wordt gebracht en gekoppeld wordt aan de opvoedingstaak van pleeg- of gezinshuisouders. Wat vraagt dit van hen? Wat hebben ze nodig om het

26 Bartelink, Meuwissen & Eijgenraam (2015).

27 Bartelink, Van Vianen, Mourits, Ten Berge & Meuwissen (2015).

28 Van den Bergh (2013).

29 De Baat, Van den Bergh & De Lange (2015).

vol te houden? Bij specifieke problematiek van het kind moeten er effectieve interventies worden ingezet om het kind en de pleegouders hierbij te helpen (volgens de betreffende richtlijnen, zoals bij stemmingsproblemen, gedragsproblemen).

Wat hebben gezinshuizen nodig?

Gezinshuisouders hebben vergelijkbare behoeften als pleegouders, zoals achtergrondinformatie en psycho-educatie over het kind, ondersteuning bij de specifieke opvoeding van een kind met trauma en/of (gedrags)problemen, en ondersteuning bij het opbouwen van een gehechtheidsrelatie. De kinderen die in een gezinshuis wonen, hebben echter vaker te maken met forse gedragsproblemen of complexere gezinsproblematiek. Kinderen in gezinshuizen zijn gemiddeld ouder dan kinderen in pleeggezinnen.

De professionals van gezinshuizen hebben een goede salariëring nodig voor hun werk als professionele opvoeder. De meeste gezinshuisouders zijn onderdeel van een team: een persoonlijke begeleider voor gezinshuisouders, een psycholoog of orthopedagoog, en een kinder- en jeugdpsychiater. Ook hebben gezinshuisouders recht op bepaalde arbeidsvoorwaarden volgens de Cao Jeugdzorg. Gezinshuisouders hebben regelmatig verlofdagen of verlofweekenden. In deze weekenden worden de gezinshuiskinderen opgevangen in het sociale netwerk van het kind of in een deeltijdpleeggezin. Deze voorwaarden hebben gezinshuisouders nodig om hun zware opvoedingstaak te kunnen volbrengen.

Wat hebben leefgroepen nodig om de beweging naar jeugdhulp in gezinsvormen mogelijk te maken?

Vanuit de gehechtheidstheorie bezien, is het gewenst om een plaatsing in een leefgroep te voorkomen. In een residentiële leefgroep wisselt de groepsleiding steeds, waardoor er voor het kind continuïteit in relatie en in de dagelijkse zorg ontbreekt. Als kinderen, ondanks alle investeringen, alsnog in een leefgroep terecht komen, is het voor de gehechtheidsontwikkeling van belang om deze periode zo kort mogelijk te houden en te onderzoeken of het kind terug kan keren naar het eigen sociale netwerk of overgeplaatst kan worden naar een andere gezinsvorm. Vanaf de start van de plaatsing in een leefgroep moeten groepsleiders, gecertificeerde instellingen, sociaal wijkteam, pleegouders of gezinshuisouders gericht zijn op een snelle en veilige terugkeer naar het gezin. Wat is ervoor nodig om het kind terug te plaatsen in het gezin? Om deze terugplaatsing te bereiken is een investering nodig: individuele of groepsbehandeling naast verblijf, en werken met cognitief-gedragstherapeutisch interventies om het probleemoplossend vermogen te vergroten en de (gedrags)problemen te verminderen. Daarnaast is het van belang om met ouders, pleegouders of gezinshuisouders samen te werken en hen behandeling aan te bieden, zodat terugkeer spoedig mogelijk is. De overgang van een leefgroep naar een gezinsvorm vraagt een intensieve begeleiding. Daarnaast is het nodig dat er voldoende *gezinnen* beschikbaar zijn die in staat zijn om deze kinderen (met complexe gedrags- of systeemproblematiek) op te vangen. Deze *gezinnen* hebben vaak een intensieve vorm van begeleiding nodig bij terugkeer. Als er onvoldoende *gezinnen* zijn, dan is het voor een leefgroep haast niet mogelijk om de opnameduur te verkorten. Er zou wel nagedacht kunnen worden over de vraag hoe een leefgroep de beweging naar gezinsvormen een impuls kan geven. Een leefgroep kan bijvoorbeeld deeltijdopvang of time-outplekken creëren ter ondersteuning van *jeugdhulp in gezinsvormen*. Deze deeltijdopvang en time-outplekken zijn nog schaars. Dit vraagt nog om een ontwikkeling in het denken over *jeugdhulp in gezinsvormen*, zowel bij gemeenten als bij jeugdhulpaanbieders.

Tot slot

Samenvattend: In dit document hebben we allereerst in de handreiking aangegeven welke vijf ontwikkelpunten het meest essentieel zijn in de ontwikkeling van *jeugdhulp in gezinsvormen*. Daarna schetsten we in het denkkader eerst een overzicht van de verschillende gezinsvormen, vervolgens gaven we aan welke organisaties betrokken zijn bij *jeugdhulp in gezinsvormen* en tot slot somden we op welke bijdragen de verschillende spelers op het veld van *jeugdhulp in gezinsvormen* mogelijk kunnen leveren.

We hopen met dit document een impuls te geven aan de beweging naar meer *jeugdhulp in gezinsvormen*. Want elk kind verdient een zorgzaam gezin, elk gezin verdient een betrokken dorp, en elk dorp verdient een verantwoordelijke gemeente.

Bijlage: Aanvullende praktijkvoorbeelden

Ontwikkelpunt 1: Neem met elkaar verantwoordelijkheid en bepaal het parcours

- > Wethouder van Apeldoorn: Het mooie van ons programma “ Inhuis Apeldoorn” is dat het vooral gericht is op preventie. Wij willen problemen voorkomen. Als er vragen zijn in een gezin over opvoeden en opgroeien, dat er dan gezinnen omheen staan, vrienden, vriendinnen, die kinderen kunnen opvangen. Bijvoorbeeld door ze uit te nodigen voor het eten of te komen logeren. Op internet staat een mooi filmpje over dit initiatief uit Apeldoorn: <https://www.youtube.com/watch?v=AlsjjCFdU7g>

- > ‘Samen sterk voor jeugdigen in gezinnen’ Haaglanden beschrijft in haar visiedocument dat jeugdhulp in gezinsvormen onderdeel is van een integrale aanpak. Samenwerking is cruciaal bij de inschatting welke gezinsvorm voor welke jeugdige het meest geschikt is. Op internet zijn twee documenten over dit initiatief uit Haaglanden te vinden via:
https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/4688392/1/RIS295675__bijlage_1_Samen_sterk_voor_jeugdigen_in_gezinnen
https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/4615849/1/RIS295675__bijlage_2_Achtergrondnotitie_bij_ontwikkelagenda_pleegzorg_haaglanden

- > Op de website [waarstaatjegemeente.nl](http://www.waarstaatjegemeente.nl) zijn er cijfers te vinden over de lokale situatie op verschillende gebieden in het sociale domein. Ook het aantal kinderen die jeugdhulp ontvangen met of zonder verblijf kan zo in kaart gebracht worden.

- > Apeldoorn heeft een complimentenbijeenkomst voor steungezinnen, pleegouders en gezinshuisouders georganiseerd. De wethouders zijn hierbij aanwezig geweest. Een filmpje over deze complimentenbijeenkomst is te zien via: <https://www.youtube.com/watch?v=hMar47pT1uc>

- > www.mijnanderethuis.nl is een interactieve online gids over pleegzorg en gezinshuizen, die voor gemeenten is ontwikkeld. Naast de website is er een film en een app gemaakt. De app geeft jongeren in pleeggezinnen en gezinshuizen de mogelijkheid zich uit te spreken over de zorg die ze ontvangen. Op deze manier krijgen jongeren een stem en hebben gemeenten een monitoringsinstrument waarmee ze hun beleid kunnen evalueren en aanpassen.

- > JongWijs is een netwerk van jongeren en jongvolwassenen met ervaring in een pleeggezin, gezinshuis of jeugdzorgboerderij. Dat zijn dus ook de kinderen van pleeg- en gezinshuisouders! Op dit moment zijn we een enthousiaste club van ervaringsdeskundigen van 18 tot 30 jaar oud. We vormen een landelijk netwerk van jongeren die met elkaar ervaringen delen & projecten opzetten. Ook geven we gevraagd en ongevraagd advies aan professionals, (jeugd-)zorgorganisaties en beleidsmakers in de zorg voor jeugd. Als ervaringsdeskundigen in de jeugdzorg zijn wij JongWijzers van mening dat we écht iets kunnen toevoegen aan de zorg voor jeugd. De website van JongWijs geeft een sfeerimpressie via: <http://jongwijs.org/sfeerimpressie>

- > **HOW TO SURVIVE van Stichting STUK**
Thuis wonen gaat niet meer. Je moet in een pleeggezin wonen. Maar wie vertelt jou hoe dat in z'n werk gaat en hoe moet je ineens in een ander gezin passen en thuis voelen? Wij hebben het afgelopen jaar gewerkt aan onze eigen survivalgids voor (aankomende) pleegkinderen. Het zijn filmpjes die in de praktijk gebruikt kunnen worden door pleegkinderen maar ook om pleegouders en pleegzorgmedewerkers te trainen. Deze filmpjes laten op korte en krachtige manier zien welke struggles je tegenaan loopt maar die eigenlijk zo klein of algemeen zijn dat niemand er bij stilstaat. Hoe klein het ook is, het heeft altijd invloed op hoe jij je opstelt binnen je pleeggezin. Op de website van Stichting Stuk staan filmpjes gemaakt voor en door pleegkinderen.
<http://stukonline.com/stukonderwijs/how-to-survive-pleegzorg/de-filmpjes-3/>

- > In Amsterdam is er een jeugdplatform van jongeren tussen de 12-23 jaar die de gemeente adviseert over het jeugdbeleid. Het jeugdplatform heeft de gemeente ook een advies gegeven over pleegzorg: <https://www.jeugdplatformamsterdam.nl/?s=pleegzorg>

- > De reizende expositie van pleegzorg. Landelijk is Pleegzorg Nederland in 2015 een campagne gestart om nieuwe pleegouders te werven. Met de reizende expositie ‘Super gewone mensen gezocht’ wil Pleegzorg Nederland samen met jeugdzorgaanbieder Just en ook in gemeente Halderberge aandacht vragen voor dit probleem. Op 8 maart opende wethouder Jan Paantjens samen met kinderburgmeester Elise Rijpers, onder het toezien van vertegenwoordigers van jeugdzorg, gemeente én enkele pleegouders met hun kinderen deze expositie, die vier weken blijft staan. <http://internetbode.nl/halderberge/dringend-behoefte-aan-nieuwe-pleeggezinnen-304166>

- > De VNG heeft een dashboard ontwikkeld voor jeugdhulptrajecten. Je kunt goed zien hoe je als jeugdhulpregio ervoor staat ten aanzien van jeugdhulp in gezinsvormen. Je kunt ook zien welke regio's in verhouding meer kinderen opnemen in gezinnen. Zo kun je contact leggen met elkaar om van elkaar te leren. <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrljoiNmZkOGY5NjctMjQwMi00OTUzLWl3ZDQ-hZjAxZTE5NDU2OzlmliwidCI6JyZmJjIMzBhLWExNDMtNDhINS05NTEwLTFhZjAxZTE5NDU2OCIsImMiOjh9>
-

Ontwikkelpunt 2: Creëer ontwikkelruimte en werk samen aan innovatie

- > Gezinshuis PLUS en gezinshuis SAAF zijn beide initiatieven waarbij kinderen met sterk ontregeld gedrag en extreme gedragsproblemen, afkomstig uit een gesloten/besloten woonvorm, opgenomen worden in een gezinshuis. Het gaat om kinderen van wie doorgaans wordt aangenomen dat zij onmogelijk in een gezinssetting kunnen opgroeien. Het kind staat centraal en wordt met specialistische zorg omringd door een op maat gefaciliteerd team. Stap voor stap, in een langdurig traject, leert het kind mee te draaien in de gezinssituatie. [Gezinshuis.com](http://www.gezinshuis.com) is initiatiefnemer van Gezinshuis Plus en [Gezinskring 't Huys](http://www.gezinskringt.huys.nl) van SAAF. Meer informatie over deze speciale gezinshuizen kunt u vinden via: <http://www.gezinshuis.com/gezinshuis-plus-eeen-duurzaam-alternatief-voor-gesloten-opvang> http://www.inhuisplaatsen.nu/images/160107De_Pedagoog.pdf
 - > Forensische pleegzorg is ontwikkeld door Spirit, waar kennis over pleegzorg is gecombineerd met forensische expertise van de inmiddels gesloten justitiële jeugdinrichting Amsterbaken. Forensische pleegzorg is een alternatief voor voorlopige hechtenis. De jongeren worden voor de duur van drie maanden onder strikte voorwaarden opgevangen in een speciaal opgeleid en begeleid pleeggezin. <http://www.nji.nl/nl/Databank/Forensische-pleegzorg---Amsterdam>
 - > De alliantie kind in gezin heeft zich tot doel gesteld om in de komende jaren 10.000 kinderen in huis te plaatsen onder het motto: "Ieder kind in een gezin!". Op de website zijn er vele mooie voorbeelden te vinden, waarbij gewerkt wordt aan dit streven. Een aantal van deze voorbeelden zijn al genoemd. De andere projecten kunt u vinden via de website. <http://www.inhuisplaatsen.nu/actueel/inzendingen-alliantieprijsvraag>
 - > Pleegouders en gezinshuisouders in de gemeente Leusden werken samen in een Lokaal Netwerk Gezinsvormen. Zij ondersteunen elkaar en werken samen bij de opvang van uithuisgeplaatste kinderen in de gemeente. Om de ervaringen uit te wisselen en te delen is er een facebookpagina. <https://www.facebook.com/gezinshuiskrachtvanverschil/>
 - > Zthepoint pleegzorg van de Rading in Utrecht werkt op een intensieve manier samen met wijkteams en gecertificeerde instellingen om het perspectief van het kind te verhelderen. Samen met ouders, pleegouders het sociale netwerk en betrokken hulpverleners wordt er gewerkt aan het nemen van een gedragen opvoedingsbesluit. Wanneer het kind terugkeert naar huis, dan blijven pleegouders vaak betrokken als sociale steun voor de ouders.
 - > Pleegouderssupport Zeeland bestaat al jarenlang. Pleegouderssupport bestaat uit pleegouders die ondersteuning bieden aan andere pleegouders onder het motto: voor pleegouders door pleegouders. Er worden allerlei activiteiten georganiseerd, waarbij uitwisseling tussen pleegouders centraal staat. Meer informatie hierover is te vinden via: <http://www.pleegouderssupport.nl/over-ons>
 - > Stichting Pleegwijzer is actief in Groningen en Drenthe. PleegWijzer heeft als doelstelling het verbinden, ondersteunen en versterken van pleeggezinnen. De stichting is onafhankelijk. Meer informatie hierover is te vinden via: www.pleegwijzer.nl
 - > Jongeren hebben ook behoefte aan uitwisseling met elkaar. Jongeren vinden elkaar vaak online via facebookgroepen of instagram. Naast de online-fora heeft de Rading in Utrecht een praatgroep voor jongeren, waarbij uitwisseling over pleegzorgthema's centraal staat. Deze groep heet "hoe overleef ik mijn pleegouders?". Meer informatie is te vinden via de website: <http://www.rading.nl/nl/http%3A/www.rading.nl/nl/hoe-overleef-ik-mijn-pleegouders-valt-twee-keer-in-de-prijzen>
 - > **Praktijkvoorbeeld Almere: wervingscampagne van gemeente en aanbieder** <http://www.communicatieonline.nl/sites/default/files/2016-92-nieuwsbrief-almere-zoekt-pleegouders.pdf>
Almere heeft een lokale wervingscampagne opgezet om kinderen binnen Almere zo veel mogelijk in pleeggezinnen in Almere op te vangen. De kinderen hoeven hierdoor niet hun school, sportclub, vriendjes kwijt te raken als zij in een ander deel van de provincie geplaatst worden. En de contacten met ouders zijn eenvoudiger te organiseren.
-

- > Praktijkvoorbeeld RIGG Groningen <http://www.rigg.nl/default.aspx>
De 23 Groninger gemeenten kopen de jeugdhulp gezamenlijk in via de Regionale Inkooporganisaties Groninger Gemeenten (RIGG). De kwaliteit van de jeugdhulp is daarbij een belangrijk sturend principe. Via learn & share bijeenkomsten is deze kwaliteit voorop komen staan in het inkoopproces.

- > In Zwolle is sinds kort een bijzondere vorm van pleegzorg gestart, namelijk duo-pleegzorg. Daarbij delen twee pleegouderstellen de opvang van vijf pleegjongeren week op/week af. De pleegzorg organisaties die jongeren geplaatst hebben zijn Trias en Timon. EenVandaag heeft een portret gemaakt van deze vorm van co-pleegouderschap: http://gezondheid.eenvandaag.nl/tv-items/70981/co_ouderschap_in_pleegzorg

Ontwikkelpunt 3: Verbind informele sociale steun met jeugdhulp in gezinsvormen

- > Als in het netwerk van het kind geen geschikt gezin te vinden is, gaan kindgerichte wervers, zoals Paul en Laura van Jeugdformaat, gericht op zoek naar een passend gezin voor het kind. Dat doen ze bijvoorbeeld via de scholen of sportclubs waar de kinderen op zitten en natuurlijk via Facebook. Dit is hun facebookpagina: <https://www.facebook.com/paulenlaura/?fref=nf>

- > Een wijkteam raakte in gesprek met een gezin met een geadopteerde zoon van 12. Het gezin maakte een zware periode met hem door en al snel werd duidelijk werd dat een korte time-out voor iedereen een goed idee zou zijn. De wijkregisseur kende een pleeggezin en zij bleken bereid om hem voor drie weken te verwelkomen. Een mooie oplossing, want nu kon hij gewoon op school blijven en hoefde hij zelfs de voetbaltrainingen niet te missen. Wat echter ook al snel duidelijk werd, is dat het wijkteam vrijwel geen kennis had van pleegzorg. De pleegouders kregen weinig support en er werd besloten om toch de pleegzorgaanbieder erbij te betrekken.

- > De VNG heeft een mooi overzicht van documenten over het familiegroepsplan. Op deze website kunt u ook een factsheet vinden over het familiegroepsplan. https://vng.nl/files/vng/201607_factsheet_familiegroepsplan_vng_nji_vws_venj2_0.pdf

- > De eigen kracht centrale heeft al jarenlang ervaring in de versterking van de eigen kracht van een gezin en het omringende sociale netwerk. Het is een goede inspiratiebron voor het werken met jeugdhulp in gezinsvormen. Op de website valt te lezen dat het familiegroepsplan ervan uitgaat dat gezinnen samen met hun netwerk in staat zijn te komen tot goede plannen. Hulpverleners die dat respecteren, voorkomen dat zij regie overnemen. Zij gaan uit van de eigen kracht van gezinnen en durven daarop aan te sluiten. De eigen kracht centrale heeft een youtube-kanaal met vele filmpjes ter inspiratie. <https://www.youtube.com/user/eigenkrachtcentrale/playlists>

- > Leontine Bibo over haar motivatie om buurtgezinnen op te richten: Een paar jaar geleden heb ik via crisispleegzorg kinderen in huis gekregen. Kinderen met krassen op hun ziel die jarenlang in beroerde situaties hadden geleefd. Als pleegouders kun je veel voor deze kinderen doen, maar ik hield toch het gevoel over dat we te laat waren. Dat heeft de inspiratie opgeleverd voor buurtgezinnen.nl. Ik wilde meer doen op het terrein van preventie en daarbij gebruik maken van de kracht van gezinnen voor gezinnen. Op de website is een animatiefilm te vinden. <http://www.buurtgezinnen.nl/>

- > Een moeder over een meeleefgezin: Het is het moment om even de achterstallige klussen te doen in huis waar je gewoon als alleenstaande moeder niet toe komt. Dat is het een beetje. Je hebt een adempauze. En na bijna twee jaar dag en nacht voor haar gezorgd te hebben, is het heel moeilijk om nog te kunnen genieten. En de meeleefmoeder heeft al een aantal keren gezegd: "het is zo'n heerlijk kind" en dan denk ik "oh, wat fijn, ik kan het nu ook zien". Kijk op de website voor meer informatie: <http://www.meeleefgezin.nl/>

Ontwikkelpunt 4: Zorg voor een sterke ondersteuningsstructuur en doe wat werkt

> Een gezinshuisouder over jeugdhulp in gezinsvormen: Bijna elk kind dat niet thuis kan wonen, kan wel in een ander gezin wonen, als er maar voldoende ondersteuning en faciliteiten zijn. Het is belangrijk om heel goed aan te sluiten bij de behoeften van kind, ouders en opvoeders en maatwerk te bieden in de ondersteuning en financiering. Een kind van een ander opvoeden vraagt veel van een gezin. Gemeenten en instellingen kunnen dit faciliteren door heel sensitief en responsief te zijn en ruimte te creëren voor goede begeleiding. Investeren in goede begeleiding van gezinnen loont. Als het niet goed gaat met het kind in het gezin en het belandt in de residentiële opvang, is een gemeente uiteindelijk veel duurder uit.

> Bij het ontwikkelen van beleid rondom ondersteuning en hulp aan gezinnen zijn richtlijnen een goed hulpmiddel. Kennis over wat werkt bij jeugdhulp in gezinsvormen is voornamelijk te vinden in de richtlijn pleegzorg en richtlijn uithuisplaatsing. Wilt u meer weten over de richtlijnen? Kijk dan op: <http://richtlijnenjeugdhulp.nl/>

> Op de website van het Nji is er een dossier gemaakt voor pleegzorg. Alle belangrijke inhoudelijke informatie over pleegzorg is hier te vinden. Ook staan hier de interventies genoemd die de effectiviteit van pleegzorgplaatsingen verhogen.

<http://www.nji.nl/nl/Pleegzorg/Begeleiding-kind-en-pleegouder/Effectieve-interventies-voor-pleegkinderen-en--ouders>

Hieronder zijn een aantal beschrijvingen van interventies uit de databank effectieve jeugdinterventies te vinden.

Naast deze interventies worden er de laatste jaren nieuwe programma's en interventies ontwikkeld. Deze zijn nog niet getoetst op theoretische onderbouwing en/of effectiviteit, maar worden vaak via het kennisnetwerk pleegzorg gedeeld. Ook voorbeelden van ombouw leefgroepen naar gezinsvormen worden op dit online platform gedeeld. Het kennisnetwerk pleegzorg is te vinden via:

<http://www.kennisnetwerkpleegzorg.nl/informatiepunt-voor-pleegouders-en-professionals>

Op de website van het Nji is er ook veel te vinden over gezinshuizen. Zo is er bijvoorbeeld informatie te vinden over de werkzame factoren bij gezinshuizen. <http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Wat-werkt/Wat-werkt-onderwerpen/Wat-werkt-bij-gezinshuizen>

> **Basic Trust Methode**

De Basic Trustmethode is een kortdurende interventie voor kinderen van 2 t/m 12 jaar met (ernstige) gedrags- en/of emotionele problemen en hun (professionele) opvoeders, waarbij tevens sprake is van problemen in de gehechtheidsrelatie. De hulpverlening bestaat uit acht tot twaalf sessies waarin – met behulp van videofeedback – wordt gewerkt aan het terugdringen van de problemen door middel van versterking van de gehechtheidsrelatie.

<http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Basic-Trustmethode>

> **Horizonmethodiek**

De Horizonmethodiek is een cognitief-gedragsmatige groepsbehandeling voor kinderen die seksueel misbruik hebben meegemaakt binnen of buiten hun gezin met een parallelaanbod voor hun niet-misbruikende ouder(s). De methodiek heeft tot doel de negatieve gevolgen van het misbruik voor het vertrouwen en het (sociale) functioneren van het kind te herstellen. Het doel van het parallelaanbod voor de ouders is dat zij in staat zijn hun kind optimaal steun te bieden.

<http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Horizonmethodiek.html>

> **Incredible Years**

Incredible Years Basic is een groepstraining voor ouders van kinderen van 3 tot en met 6 jaar die een oppositioneel-opstandige of antisociale gedragsstoornis hebben, of het risico lopen een van deze stoornissen te ontwikkelen. In 18 wekelijkse sessies worden de ouders getraind in opvoedvaardigheden, waardoor de gedragsproblemen afnemen.

[http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Incredible-Years-\(Basis\).html](http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Incredible-Years-(Basis).html)

> **PMTO**

PMTO is een behandeling voor gezinnen met één of meer kinderen met externaliserende gedragsproblemen, al dan niet gecombineerd met hyperactiviteit. Het doel van de behandeling is dat de kinderen beter gaan functioneren en hun gedragsproblemen verminderen doordat hun ouders meer effectieve opvoedingsstrategieën toepassen.

[http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Parent-Management-Training-Oregon-\(PMTO\).html](http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Parent-Management-Training-Oregon-(PMTO).html)

> **PCIT**

Parent-Child Interaction Therapy is een geprotocolleerd behandelprogramma voor kinderen van 2-7 jaar met gedragsproblemen en hun ouders. Door het vergroten van de opvoedingsvaardigheden van de ouders beoogt de interventie de gedragsproblemen bij de kinderen en de stress bij de ouders te verminderen.

[http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Parent-Child-Interaction-Therapy-\(PCIT\).html](http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Parent-Child-Interaction-Therapy-(PCIT).html)

> **TFCO-A**

Treatment Foster Care Oregon - Adolescenten (TFCO-A) is een intensief behandelprogramma voor jeugdigen tussen de 12 en 18 jaar die te kampen hebben met ernstige gedragsproblemen, inclusief delinquent gedrag. De jeugdige wordt geplaatst in een opvoedgezin en volgt van daaruit voor de duur van zes tot negen maanden een intensief gedragsgericht programma met aansluitend tot maximaal twaalf maanden een nazorgtraject. De jeugdige is twee keer in de week aan de slag met professionele trainers. De jeugdige leert en oefent met vaardigheden en gedrag binnen zoveel mogelijk verschillende sociale contexten. Ouders zijn onderdeel van de behandeling en werken tijdens de behandeling samen met een gezinstrainer aan het verbeteren van gewenste opvoedvaardigheden.

[http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Treatment-Foster-Care-Oregon-Adolescenten-\(TFCO-A\).html](http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Treatment-Foster-Care-Oregon-Adolescenten-(TFCO-A).html)

> **MDFC-P**

Het programma richt zich op kinderen van 2 tot 7 jaar die vanwege gedragsproblemen of een hechtingsstoornis al meerdere malen uit huis zijn geplaatst. De kinderen worden negen maanden tot een jaar opgenomen in een pleeggezin met pleegouders die getraind zijn in het opvoeden en begeleiden van deze kinderen. Op die manier wordt voor jonge kinderen een langdurige opname in een instelling voorkomen. <http://www.nji.nl/nl/2010/De-Bascule-gecertificeerd-voor-MTFC-P>

> **VIPP-SD**

VIPP-SD is een gedragsinterventie voor ouders met kinderen in de leeftijd van 0 tot en met 6 jaar. Het programma wil gedragsproblemen voorkomen of verminderen door opvoedingsvaardigheden van ouders te versterken, met aandacht voor positieve interactie en sensitieve disciplineringsstrategieën. Dit gebeurt in 6 huisbezoeken door middel van feedback op video-opnamen van interacties tussen ouder en kind.

[http://www.nji.nl/nl/Video-feedback-Intervention-to-Promote-Positive-Parenting-and-Sensitive-Discipline-\(VIPP-SD\).html](http://www.nji.nl/nl/Video-feedback-Intervention-to-Promote-Positive-Parenting-and-Sensitive-Discipline-(VIPP-SD).html)

> **Write Junior**

WRITEJunior is een schrijftherapie voor getraumatiseerde kinderen en adolescenten van vier tot achttien jaar. Tijdens tweewekelijkse individuele sessies beschrijft de jeugdige samen met de therapeut het verhaal van het trauma op de computer. De behandeling heeft een cognitief gedragsmatige aanpak en heeft als doel dat posttraumatische klachten verdwijnen of sterk afnemen.

<http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/WRITEjunior>

> **PPI**

De Pleegouder-Pleegkind Interventie is bedoeld om de relatie van pleegouders met hun jonge pleegkind (0-4 jaar) te verbeteren door ze te ondersteunen in het opbouwen van een relatie met dat kind. In zes tweewekelijkse sessies leren de pleegouders met behulp van psycho-educatie en video-opnamen hoe zij het beste met hun pleegkind kunnen omgaan, zodat de kans op voortijdig afbreken van de pleegzorgplaatsing afneemt.

<http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Pleegouder---Pleegkind-Interventie>

> **Ouderbegeleiding na een opvoedingsbesluit**

De module 'Ouderbegeleiding na een opvoedingsbesluit' is bedoeld voor ouders van wie een kind langdurig uit huis geplaatst is bij een pleeggezin. Doel is dat de ouders het verlies van hun kind kunnen accepteren en dat zij een nieuwe positie in kunnen nemen ten opzichte van hun kind (roldifferentiatie). Gedurende een jaar ondersteunen pleegzorgbegeleiders de ouders en de pleegouders met het kind bij deze roldifferentiatie via huisbezoeken en telefonische contacten.

<http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Ouderbegeleiding-na-een-opvoedingsbesluit>

> Het groepsprogramma "zorgen voor getraumatiseerde kinderen" is ontwikkeld om uitval van chronisch getraumatiseerde kinderen (0-18 jaar) bij pleegzorg- of gezinshuis- of adoptieplaatsingen. Bij deze aanpak wordt gestart met het in kaart brengen van de (vroeg-) traumatische ervaringen van kinderen. Opvangouders worden uitgebreid getraind om te praten over het verleden, wat het effect is van een trauma op het gedrag en de gevoelswereld van het kind. Hoe dat werkt in het hoofd en wat er dan gebeurt. Hierdoor gaat een kind langzaam zijn eigen gedrag begrijpen en kan hij/zij dat verwoorden.

<http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Zorgen-voor-getraumatiseerde-kinderen>

Ontwikkelpunt 5: Zorg voor eenvoud en duidelijkheid in regels en financiën

- > De VNG heeft alle onderwerpen over pleegzorg op de website staan. Ook de financiële en wettelijke regelingen van pleegzorg zijn hier te vinden. <https://vng.nl/onderwerpenindex/jeugd/jeugdhulp/pleegzorg>

- > De VNG heeft een mooi overzicht van documenten over pleegzorg. Op deze website kunt u ook de richtlijn netwerkpleegzorg vinden. <https://vng.nl/onderwerpenindex/jeugd/jeugdhulp/publicaties/richtlijn-netwerkpleegzorg-gemeente-pleegzorgaanbieders>

- > Citaat van beleidsambtenaar gemeente Groningen: In Groningen hebben we een mijlpaal bereikt als het gaat om het creëren van duidelijkheid rondom regelgeving en wetgeving. Groningen heeft 1 loket. Dit loket biedt mensen ondersteuning bij alle praktische en financiële vragen rondom jeugdhulp in gezinsvormen.

- > De gemeente Zaanstad organiseerde twee bijeenkomsten voor pleegouders. Het doel was om het voor pleegouders mogelijk te maken elkaar te leren kennen en een netwerk te gaan vormen. Daarnaast was er ook veel ruimte om praktische knelpunten te delen. Pleegzorgaanbieder Spirit en wethouder Jeroen Olthof luisterden, inventariseerden verbeterpunten en spraken concrete acties af. Zo wordt er nu gewerkt aan het vereenvoudigen van een aanvraag van ID-kaart of paspoort en wordt ruimte gezocht voor de bekostiging van zwemlessen. Op het oog kleine thema's, maar voor pleegouders bijzonder helpend.

- > Met hulp van stichting kinderpostzegels is er op verschillende plekken in Nederland een magazijn voor kleding en spullen geopend. Pleegouders kunnen hier terecht voor kleding, maxicosi's, kinderwagens of andere spullen die nodig zijn bij het opvangen van kinderen. Het magazijn heeft ook de functie van ontmoetingsplek voor pleegouders. <http://www.jemagerzijn.nl/>

Bijlage: Deelnemerslijsten

Stuurgroep

Naam	Organisatie
Peter van der Loo (voorzitter)	Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (NVP)
Janette Reukers	Jeugdzorg Nederland (JN)
Ylva van den Hengel	Jeugdzorg Nederland (JN)
John Goessens	Landelijk Overleg Pleegzorgaanbieders bij Jeugdzorg Nederland
Marianne van Steenis	Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)
Wim Gorissen	Nederlands Jeugdinstituut (Nji)

Vrijdenkersgroep

Naam	Functie/organisatie
Christa de Lange	Ouder
Myrthe Loeffen	Pleegouder, voorzitter pleeg grootouder vereniging, bestuurder Humanitas Apeldoorn en als zodanig ook lid stuurgroep InHuis Apeldoorn
Miriam Erlings	Gezinshuisouder
Brenda Verhoek	Beleidsmedewerker, Gemeente Pijnacker-Nootdorp; op persoonlijke titel
Edwin Herzberg	Projectleider, Humanitas
Ellen Schulze	Beleidsmedewerker, Spirit
Renée Middel	Directeur, Parlan
Mariska Kramer	Jurist gespecialiseerd in pleegzorg
Huib Pijnenburg	Lector Werkzame Factoren in de Zorg voor Jeugd aan de HAN
Gülay Orhan	Eigenaar, Fatusch Productions
Maartje van der Rijt	VGN Projectleider Sociaal Domein

Literatuur en websites

Literatuur

- Albrecht, G. & Breg, A. C. (2013). Ouderbegeleiding bij vormgeven ouderrol. Ouderbegeleiding na een opvoedingsbesluit. 19
- De Baat, M., vd Bergh, P., de Lange, M. (2015) *Richtlijn pleegzorg voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Utrecht, Nederlands Jeugdinstituut. 9,12,17,22,23,29
- Bartelink, C., Meuwissen, I., Eijgenraam, K. (2015). *Richtlijn Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Utrecht, Nederlands Jeugdinstituut. 26
- Bartelink, C., van Vianen, R., Mourits, E., ten Berge, I., Meuwissen, I. (2015). *Richtlijn crisisplaatsing voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Utrecht, Nederlands Jeugdinstituut. 27
- Batterink, M., Hoven, W., Lapaijan, I., Tazelaar, P. (2017) *Sturing op specialistische jeugdhulp: Exploratief onderzoek naar het zorglandschap specialistische jeugdhulp*. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. 11,13,14
- Van den Bergh, P. M.(2013). Pleegouders een investering waard. Een onderzoek naar redenen voor beëindiging van pleegouderschap. Universiteit Leiden. 28
- Breg, A.C., De Baat, M., De Lange, M., Albrecht, G., Daamen, W. (2017). Pleegzorg begeleiden is een vak! De landelijke methodiekhandleiding voor professionals werkzaam binnen de pleegzorg. 16
- Christiansen, O., Havik, T., & Anderssen, N. (2010). Arranging stability for children in long-term out-of-home care. *Children and Youth Services Review*, 32, 913-921. 8,21
- Juffer, F. (2010). *Beslissingen over kinderen in problematische opvoedingssituaties*. Den Haag, Raad voor de Rechtspraak. 7,20
- Haans, G. (2010). *Methodiekboek ouderbegeleiding bij roldifferentiatie. Ouders helpen bij het invullen van de ouderrol na plaatsing van hun kind in een pleeggezin*. Amsterdam, SWP. 10,18
- Internationaal Verdrag Inzake de Rechten van het Kind*, artikel 20 (1989). Verenigde Naties. 1,5
- Newton, R.R, Litrownik, A.J., & Landsverk, J.A. (2000). *Children and youth in foster care: Disentangling the relationship between behaviors and number of placements*. *Child Abuse and Neglect*, 24, 1363-1374. 24
- Notitie werkgroep zorglandschap: ruimte voor jeugdhulp (2015)*. Den Haag, Vereniging van Nederlandse Gemeenten. 2
- Richtlijn netwerkpleegzorg gemeente-pleegzorgaanbieders (2016)*. Den Haag, Vereniging van Nederlandse Gemeenten. 3
- Spoelstra, J., De Baat, M., Ter Meulen, G., Vinke, A. (2017). *Handboek Methodisch Matchen. Matching van langdurig uithuisgeplaatste jeugdigen aan een pleeggezin of gezinshuis*. 15
- Strijker, J. & Knorth, E.J. (2007). *Uitdagingen voor pleegouders: Een empirisch onderzoek naar factoren die samenhangen met de aanpassing van het pleegkind*. Rijksuniversiteit Groningen. 25
- VN Richtlijnen voor alternatieve zorg voor kinderen (2010)*. 1,6
- Veldnorm netwerkpleegzorg Jeugdbescherming- Pleegzorgaanbieders (2016)*. Utrecht, Jeugdzorg Nederland. 4

Websites jeugdhulp in gezinsvormen

- > www.buurtgezinnen.nl
- > www.denvp.nl
- > www.eigen-kracht.nl
- > familiegroepsplan.nl
- > www.gezinshuis.com
- > www.inhuisplaatsen.nu
- > www.jemagerzijn.nl
- > www.jeugdzorgnederland.nl
- > jongwijs.org
- > lokaalnetwerkgezinsvormen.wordpress.com/projecten-lokale-netwerken-gezinsvormen
- > www.meeleefgezin.nl
- > www.mijnanderethuis.nl
- > www.mobiel-pleegzorg.nl
- > www.nji.nl
- > www.pleegouderssupport.nl
- > www.pleegwijzer.nl
- > www.pleegzorg.nl
- > richtlijnenjeugdhulp.nl
- > stukonline.com
- > vng.nl/onderwerpenindex/jeugd/jeugdhulp
- > www.waarstaatjegemeente.nl/home
- > watkrant.nl/cms/index.php

> Colofon

© 2017 Nederlands Jeugdinstituut

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Auteurs Danielle Oomen, Jan Willem Roseboom, Mariska de Baat, Cécile Chênevert, Inge Bastiaanssen en Caroline Vink.

De handreiking en het denkkader kwamen tot stand in samenwerking met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen en Jeugdzorg Nederland, met input van diverse gemeenten en stakeholders (via bijeenkomsten en vrijdenkersgroep) en met financiering van VWS

Fotografie Martine Hoving

Vormgeving Punt Grafisch Ontwerp

